

K 231.322
3

საქართველოს ენციკლოპედია

საქართველოს რეზინის ქრონოლოგია

I

19 თბილისი 98

საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო
გაერთიანებული სამხედრო აკადემია

გიორგი ანჩაბაძე

**საქართველოს
ომების
ქრონოლოგია
(1490 წლამდე)**

თბილისი
1998

საქართველოს ისტორია

საქართველოს ქრონოლოგია

საქართველოს ისტორია — ომების ისტორიაა. საუკუნეების მანძილზე ქართველ ხალხს მძიმე ბრძოლით უხდებოდა თავისი ქვეყნის, კულტურისა და სახელმწიფოებრიობის დაცვა. მისი ომების ისტორია იწყება ჩვენს ერამდე დაახლოებით 1100 წლით ადრე, თუ ათევის წერტილად ავიღებთ ისტორიულ წყაროებში შემონახულ ყველაზე ადრინდელ ცნობებს სამხედრო მოქმედებებში ქართული ტომების მონაწილეობის შესახებ.

წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს საქართველოს ომების ისტორიის ნუსხას უძველესი ხანიდან კლასიკური შუა საუკუნეების დასასრულამდე, ანუ იმ დრომდე, როდესაც ფეოდალური საქართველო საბოლოოდ დაიშალა ცალკეულ სამეფო-სამთავროებად. ამ ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე მომხდარი ომებისა და უმნიშვნელოვანესი ბრძოლების თარიღები ნაშრომში დალაგებულია ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით. თარიღებს ერთვის სამხედრო მოქმედებათა მოკლე აღწერა. საქართველოს ომების ისტორია გადმოცემულია ზოგადისტორიული პროცესის კონტექსტში. ნუსხაში აგრეთვე ჩართულია ზოგიერთი ისეთი მოვლენა, რომელიც უშუალოდ არ ეხება საქართველოს, მაგრამ დიდი გავლენა მოახდინა მის შემდგომ ბედზე. ყოველივე ეს მკითხველს დაეხმარება უკეთ გაერკვეს საქართველოს ომების ხასიათში, დაუკავშიროს ისინი მსოფლიო ისტორიის მსვლელობას.

ნაშრომი განუთქვნილია საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს გაერთიანებული სამხედრო აკადემიის კურსანტებისათვის. იგი გამოადგება აგრეთვე სხვა უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტებს, ისტორიკოსებს, მასწავლებლებსა და, საერთოდ, საქართველოს წარსულით დაინტერესებულ ფართო მკითხველ საზოგადოებას.

რედაქტორი: ისტორიულ მეცნიერებათა კანდიდატი
გენერალ-მაიორი თ. შუბლაძე

რეცენზენტები: ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი
ა.ლ. ბენდიანიშვილი

ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი
გ.ალ.ქსანიძე

სპეგ-2000
შეერთებული

საქართველოს
მეცნიერული
ბიბლიოთეკა

ძვ. წ. 1114 წ. ახლოს — ასურეთის მეფე ტიგლათფილესერ I-მა დაამარცხა მის სამფლობელოებში შეჭრილი 20000 მუშქი (მესხი?), რომლებსაც ხუთი მეფე მოუძღვოდათ.

ძვ. წ. 1112 წ. — ტიგლათფილესერ I ლაშქრობს მისი სამეფოს ჩრდილოეთით მდებარე „ნაირის ქვეყნებში“. დაამარცხა და ტყვედ ჩაიგდო ქართულ ტომთა ერთ-ერთი გაერთიანების, დიაოხის (დაიენი) მეფე სიენი, რომელიც ნაირის ქვეყნების კოალიციურ ძალებს ედგა სათავეში.

ძვ. წ. 845 წ. — ასურეთის მეფე სალმანასარ III ლაშქრობს ნაირის ქვეყნებში. დაარბია ურარტუ (ვანის ტბის მიდამოებში), მიაღწია ეფფრატის სათავეებს, საიდანაც დიაოხის ტერიტორია იწყებოდა. დიაოხის მეფე ასიამ სალმანასარს მორჩილება გამოუცხადა და ხარკი მიართვა.

ძვ. წ. IX ს-ის უკანასკნელი მეოთხედი — გაძლიერებული ურარტუს მეფე იშფუინი და მისი ვაჟი მენუა ეომებიან სამხრეთ ამიერკავკასიის ტომებს: ვიტერუხს (ოდრზე?), ლუშას (ლაზები?), ქათარზას (კლარჯები). ერთ-ერთ ლაშქრობაში ურარტუელებმა გამოიყვანეს 66 საომარი ეტლი, 1460 მხედარი და 15760 ქვეითი მეომარი. იმ დროისათვის ეს ძალიან დიდი ძალა იყო.

ძვ. წ. IX ს-ის დასასრული — VIII ს-ის დასაწყისი — ურარტუს მეფე მენუა ლაშქრობს დიაოხის წინააღმდეგ. დიაოხის მეფე უტუფურსი ბრძოლაში მარცხდება. მენუამ დაარბია დიაოხი და ხელთ იგდო დიდძალი ნადავლი. მისმა ლაშქარმა მიაღწია „სესეთის ქვეყანას“ (შავშეთი?).

ძვ. წ. 785 წ. ახლოს — ურარტუს მეფე არგიშთი I, მენუას ძე, ლაშქრობს შაბახას ქვეყანაში (ჯავახეთი); დაიპყრო აგრეთვე ვიტერუხის „სამეფო ქალაქი“ ურიეიუნი.

ძვ. წ. 768 წ. ახლოს — არგიშთი I დიაოხის წინააღმდეგ ლაშქრობს. მეფე უტუფურსი ისევ მარცხდება. ურარტუელები იპყრობენ დიაოხსა და მის მეზობელ ქვეყნებს.

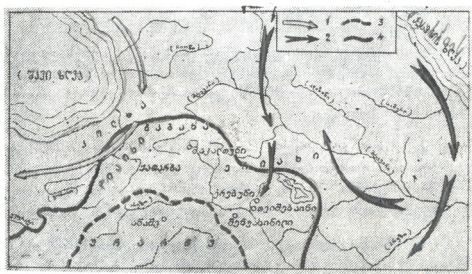
ძვ. წ. 750-748 წწ. — ურარტუს მეფე სარდური II ლაშქრობს ზღვისპირა ქართული გაერთიანების, კოლხას, წინააღმდეგ. არბევს კოლხას ვასალურ ქვეყნებს ქოროსის ხეობაში.

ძვ. წ. 747-741 წწ. შორის — სარდური II-მ ისევ დალაშქრა კოლხა. აიღო „სამეფო ქალაქი“ ილდამუსა.

ძვ. წ. VIII ს-ის დასასრული — VII ს. — აღმოსავლეთ ევროპისა და ჩრდილო კავკასიის ტრამალებიდან წამოსული მომთაბარე ხალხების — კიბირიელებისა და სკვითების შემოსევები ამიერკავკასიისა და წინა აზიაში. ამ შემოსევების შედეგად დაეცა ძველი კოლხას სამეფო და განადგურდა კავკასიელ ტომთა მრავალი დასახლებული პუნქტი.

ძვ. წ. VI ს-ის დასაწყისი — ურარტუს სამეფოს განადგურება მიდიელების მიერ. ჩრდილო ურარტუს ციხე-ქალაქები შემუსრეს სკვითებმა და ამიერკავკასიელმა (მათ შორის ქართველმა) ტომებმა.

ძვ. წ. VI-III სს. — ახალი კოლხეთის სამეფო.

ამიერკავკასია ძვ. წ. IX-VII სს-ში.

1 — კიბირიელთა შემოსევა; 2 — სკვითების შემოსევა; 3 — ურარტუს საზღვარი ძვ. წ. IX ს-ში; 4 — ურარტუს საზღვარი ძვ. წ. VIII-VII სს-ში.

ძვ. წ. VI ს-ის მეორე ნახევარი — V ს. — ამიერკავკასიის მოქცევა
 ძველი სპარსეთის სამეფოს პოლიტიკური გავლენის ქვეშ. ქართული ტომების (კოლხები, მოსხები, ხალიბები, მოსინიკები, სასპერები და სხვ.) მონაწილეობა სპარსეთის მეფეთა ლაშქრობებში.

ძვ. წ. 401 წ. — სპარსეთიდან მომავალი ბერძენი მოქირავნეების დაახლოებით 10-ათასიანი რაზმის ლაშქრობა სამხრეთ-დასავლური ქართული ტომების ტერიტორიაზე (ქოროხის ხეობა და შავიზღვისპირეთი). ადგილობრივ მოსახლეობასთან (ტაოხები, ხალიბები, კოლხები, დრილები, მოსინიკები და სხვ.) ბრძოლებში ბერძნებმა დიდი ზარალი განიცადეს. ქართული ტომების მედგარმა წინააღმდეგობამ და სამხედრო მოქმედებათა თეატრის რთულმა რელიეფმა ბერძნული სარდლობა აიძულა ბრძოლის ახალი ტაქტიკური ფორმები ეძებნა: არმიის ორგანიზაციული დაყოფის საფუძველზე ჩაისახა ტაქტიკური დაყოფა.

ძვ. წ. 334-324 წწ. — ალექსანდრე მაკედონელის ლაშქრობა აღმოსავლეთში. სპარსეთის სამეფოს განადგურება და მაკედონური იმპერიის შექმნა.

ძვ. წ. IV ს-ის 20-იანი წწ. — სამხრეთ ქართულ ტომთა გაერთიანების წინამძღოლი აზო, ბერძენ-მაკედონელთა დახმარებით იპსრობს მცხეთას და იმორჩილებს მტკვრის შუა წელზე მცხოვრებ ქართველ ტომებს.

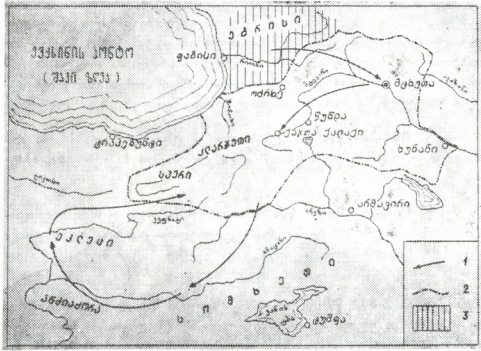
ძვ. წ. 312-302 წწ. შორის — მცხეთური სამხედრო არისტოკრატის წარმომადგენელი ფარნავაზი, ეგრისის (კოლხეთის) მმართველი ქუჯისა და ჩრდილო კავკასიელი ტომების დახმარებით ამარცხებს და კლავს აზოს. გადამწყვეტი ბრძოლა მოხდა მტკვრის სათავეში, არტანის ნაქალაქეთან.

ძვ. წ. 302/1 წ. — ფარნავაზმა დალაშქრა აზოს მოკავშირეთა სამფლობელოები მდ. ეფრატზე.

ძვ. წ. IV ს-ის დასასრული და III ს-ის დასაწყისი — ფარნავაზ I-ის მეფობა ქართლში. სამხედრო-ადმინისტრაციული რეფორმა — ქვეყნის დაყოფა საერისთავოებად.

ძვ. წ. III ს-ის პირველი ნახევარი — ქართლის მეფე საურმაგს (ფარნავაზის ძეს) ერისთავები აუჯანყდნენ. საურმაგმა ჩრდილო კავკასიელთა რაზმებს მოუხმო და მათი დახმარებით ამბოხება ჩაახშო.

ძვ. წ. III ს-ის მეორე ნახევარი — მეფე მირვან I-მა დაამარცხა ქართლში შემოჭრილი ჩრდილო კავკასიელი ტომები — ღურძუქები (თანამედროვე ჩიჩნების და ინგუშების წინაპრები). ამ ბრძოლის აღწერაში, რომელიც „ქართლის ცხოვრებამ“ შემოგვინახა, პირველად არის დადსტურებული ქართული სამხედრო ხელოვნების ელემენტები — საბრძოლო წყობის დაყოფა სიღრმეში და ჯარის სახეობების მიხედვით, მტრის დევნა მისი საბოლოო განადგურების მიზნით, მხედართმთავრის როლი ბრძოლაში და სხვ.

ქართლის სამეფოს ფარნავაზის ხანაში

1 — ფარნავაზის ლაშქრობები; 2 — ქართლის სამეფოს საზღვარი ძვ. წ. III ს-ის დასაწყისში; 3 — ქართლის სამეფოზე დამოკიდებული ტერიტორია.

ძვ. წ. II ს-ის პირველი ნახევარი — სომეხთა მეფეებმა არტაშესმა და ზარეჰმა ქართლის სამეფოს ჩამოაჭრეს სამხრეთის პროვინციები — ხორძენე და გოგარენე (ჭოროხის ზემო წელი, მტკვრის სათავე, ქციალდებედას აუზი).

ძვ. წ. 111-110 წწ. — კოლხეთს იპყრობს მცირე აზიის ერთ-ერთი ქვეყნის, პონტოს მეფე მითრიდატე VI ევატორი.

ძვ. წ. 89-63 წწ. — მითრიდატე ევატორის ომები რომაელებთან, რომლებშიც პონტოელთა მხარეზე გამოდიოდნენ ამიერკავკასიის ქვეყ-

ნები; მათ შორის კოლხეთი (როგორც პონტოს სამეფოს შემადგენელი ნაწილი) და ქართლი (როგორც პონტოს მოკავშირე). მესამე ომში მითრიდატე დამარცხდა და თავი მოიკლა. რომაელები ამიერკავკასიას ადგენენ.

ძვ. წ. 66-65 წწ. — რომელთა ლაშქრობა ამიერკავკასიაში გნეუს პომპეუსის სარდლობით. პომპეუსმა დაიმორჩილა სომხეთი, დაამარცხა ახლანდელი აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე მცხოვრები ალბანები და აღმოსავლეთიდან შემოიჭრა ქართლში. **ძვ. წ. 65 წ.** რომაელებმა აიღეს არმაზის ციხე, მცხეთა და დაამარცხეს ქართლის ლაშქარი, მაგრამ მათ წინააღმდეგ ფართო პარტიზანული მოძრაობა გაიშალა. ბოლოს პომპეუსსა და ქართლის მეფე არტაკს შორის დაიდო ზავი, რომლის მიხედვით არტავი „რომაელი ხალხის მოკავშირედ და მეგობრად“ გამოცხადდა. შემდეგ, იმავე 65 წელს, პომპეუსმა კოლხეთიც დაიმორჩილა.

ძვ. წ. 36 წ. — ქართლში შემოიჭრა რომაელი სარდალი პუბლიუს კანიდიუს კრასუსი და დაამარცხა რომაელთა მორჩილებიდან გამოსული ქართლის მეფე ფარნავაზ II. ეს უკანასკნელი იძულებული გახდა კვლავ ელიარებინა თავი რომაელთა „მოკავშირედ“. შემდეგ რომაელებმა და ქართველებმა ალბანეთში ილაშქრეს და დაამარცხეს მისი მეფე ზობერი.

ახ. წ. 35 წ. — ქართლის მეფის ძემ, ფარსმანმა (შემდეგში — მეფე ფარსმან I) დაიპყრო სომხეთი და მის ტახტზე აიყვანა თავისი ძმა მითრიდატე. პარტიის მეფემ სომხეთის დასაბრუნებლად მრავალრიცხოვანი ცხენოსანი ჯარი გამოგზავნა თავისი ვაჟის, ოროდის სარდლობით. ფარსმანმა პართელები სასტიკად დაამარცხა, ხოლო უფლისწული ოროდი ორთაბრძოლაში მძიმედ დაჭრა.

51 წ. — ფარსმან I-ის ნებართვით, მისი ვაჟი რადამისტი სომხეთში შეიჭრა და ტახტიდან ჩამოაგდო თავისი ბიძა, მითრიდატე. რადამისტი სომხეთის მეფე გახდა, მაგრამ დიდხანს ვერ იმეფა, რადგან მას დაუპირისპირდნენ როგორც სომეხი დიდებულები, ასევე პარტიის მეფე.

58 წ. — ფარსმან I-მა სამხედრო დახმარება აღმოუჩინა რომაელ სარდალს კორბულონს, რომელიც სომხეთში პართელებს ეომებოდა. სამაგიეროდ, რომაელებმა ფარსმანს გადასცეს სომხეთის ქართლთან მოსაზღვრე ოლქები.

69 წ. — აჯანყება რომაელთა ბატონობის წინააღმდეგ პონტოსა და კოლხეთში, ანიკეტის ხელმძღვანელობით. აჯანყებულებმა გაანადგურეს რომაელთა ძლიერი ფლოტი და გარნიზონი ტრაპიზონში, მაგრამ მარცხდნენ იმპერატორ ვესპასიანეს მიერ გამოვზაენილ რჩეულ რაზმებთან ბრძოლაში. ანიკეტი ღალატით იქნა შეპყრობილი. მისი შემდგომი ბედი უცნობია.

I ს-ის 70-იანი წწ. — ქართლელების, ალანების (ოსების) და ჩრდილოკავკასიელი მთიელების (დურძუკები, ლეკები, ჯიქები და სხვ.) თავდასხმა სომხეთზე.

II ს-ის დასაწყისი — აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში ლაზების, აფშილების, აბაზგებისა და სანიკების სამთავროების ჩამოყალიბება.

114-115 წწ. — ქართლელთა რაზმი უფლისწული ამაზასპის მეთაურობით მონაწილეობს რომის იმპერატორის ტრაიანეს ლაშქრობაში პართიის წინააღმდეგ.

II ს-ის 30-50-იანი წწ. — მეფე ფარსმან II-ის ომები ამიერკავკასიაში ქართლის სამეფოს ჰეგემონობის დასამყარებლად.

141-144 წწ. შორის — ფარსმან მეფისა და მისი ამაღლის სტუმრობა რომში იმპერატორ ანტონინუს პიუსთან.

226 წ. — სპარსთა მთავარმა არდაშირ სასანიანმა დაამხო პართიის სამეფო და საფუძველი ჩაუყარა ახალ ირანულ სახელმწიფოს, სასანიანთა დინასტიით სათავეში.

III ს-ის შუა ხანები — ჩრდილო შავიზღვისპირეთში დასახლებული გერმანელი ტომების — გუთების თავდასხმები კოლხეთის სანაპიროზე.

III ს-ის შუა ხანები — ალანების (ოსების) გამოლაშქრება მცხეთაზე. ქართლის მეფემ, ამაზასპმა 40 ათასი მეომრით შესძლო მოწინააღმდეგის ორი ღლით შეჩერება მუხრან-საფურცლის ხაზზე, მესამე ღლეს კი, დამხმარე ძალების მიღების შემდეგ, ამაზასპი შეტევაზე გადავიდა და მტერი სასტიკად დაამარცხა.

IV ს-ის პირველი ნახევარი — ქართლის მეფე მირიანის ბრძოლა სპარსელებთან ერთად იმპერკავკასიელი მომთაბარეების წინააღმდეგ.

337 წ. — ქრისტიანობის აღიარება ქართლის სამეფოს ოფიციალურ რელიგიად.

IV ს-ის 70-იანი წწ. — ქართლის სამეფოში სასანური ირანის სამხედრო-პოლიტიკური გავლენის გაძლიერება.

V ს-ის 20-30-იანი წწ. — ქართლის მეფის არჩილ I-ისა და მისი ვაჟის მირდატის ბრძოლა სპარსელთა წინააღმდეგ.

449-502 წწ. — ვახტანგ გორგასლის მეფობა.

452 წ. — ოსების თავდასხმა ქართლზე და კასპის აღება.

458 წ. — ვახტანგ მეფის საპასუხო ლაშქრობა ოსეთში. ქართლები თერგზე ბრძოლაში ამარცხებენ ოსებსა და მათ მოკავშირეებს.

V ს-ის 50-იანი წწ. — ეგრისელების (ლაზების) ბრძოლა რომაელთა აგრესიის წინააღმდეგ მეფე გუბაზ I-ის წინამძღოლობით.

V ს-ის 50-იანი წწ. ბოლო — 60-იანი წწ. — ქართლის მეფე ვახტანგი სპარსელთა დახმარებით რომაელებს (ბიზანტიელებს) ებრძვის ეგრისში.

482-484 წწ. — ქართლებებისა და სომხების აჯანყება სპარსელთა წინააღმდეგ. ვახტანგ გორგასლის პირველი ომი ირანთან.

483 წ. — ქართველ-სომეხთა გაერთიანებული ლაშქარი ვახტანგ მეფისა და ვაჟან მამიკონიანის სარდლობით, ფეოდალთა ერთი ნაწილის-ღალატის გამო მარცხდება სპარსელებთან ბრძოლაში ჭარმანაინის ველზე; (მტკვრის სამხრეთით, ალბანეთის საზღვართან).

484 წ. — ირანელი მხედართმთავარი ზარმიძი ქართლის შუაგულში შემოიჭრა. ბრძოლა მიმდინარეობს მცხეთის მისადგომებთან. სამხედრო მოქმედებები შეწყვიტა მხოლოდ ცნობამ, რომ შუა აზიელ მომთაბარეებთან ბრძოლაში დამარცხდა და დაიღუპა სპარსთა მეფე პეროზი. ირანის ახალი მეფე ვალარში დაუზავდა ამიერკავკასიის აჯანყებულ ხალხებს. ზავის პირობებით, ქართლმა და, ნაწილობრივ, სომხეთმა შეინარჩუნეს დამოუკიდებლობა საშინაო საქმეებში და ქრისტიანული რელიგია, მაგრამ კვლავ აღიარებდნენ სასანიანთა უზენაესობას და კისრულობდნენ

საჭიროების შემთხვევაში სპარსელთა დასახმარებლად სამხედრო ძღვე-
ზის გამოყენას.

V ს-ის 80-იანი წწ. შუა ხანები — ვახტანგ გორგასალი ქართული
რაზმით მონაწილეობს სპარსელთა ლაშქრობაში ინდოეთზე.

502 წ. — ვახტანგ გორგასლის მეორე ომი სპარსელებთან. უჯარ-
მის ბრძოლა და ვახტანგის დაღუპვა.

ქართლის სამეფო ვახტანგ გორგასლის ხანაში

1 — ქართლის სამეფოს საეარაუღო საზღვარი VI ს-ის დამდეგს; 2 — უმნიშვნე-
ლოვანესი ბრძოლების ადგილები და წლები.

523 წ. — სპარსელთა წინააღმდეგ ქართლის აჯანყება მეფე გურ-
გენის მეთაურობით. აჯანყების ჩახშობის შემდეგ ქართლის დიდი ნაწილი
სპარსელთა უშუალო მმართველობის ქვეშ მოექცა.

528 წ. — სპარსელთა ჯარი ეგრისში შეიჭრა, მაგრამ ეგრისის მე-
ფემ, წათემ, ბიზანტიელთა დახმარებით მტერს სძლია და უკან განდევნა.

532 წ. — ირანსა და ბიზანტიას შორის დაიდო ე. წ. „უვადო ზავი“, რომლის მიხედვით ქართლი — ირანის, ეგრისი კი ბიზანტიის გავლენის სფეროდ გამოცხადდა.

540 წ. — „უვადო ზავი“ დაირღვა და ირანსა და ბიზანტიას შორის დაიწყო ახალი ომი, რომელიც გაგრძელდა 562 წლამდე და რომლის ერთ-ერთი მთავარი თეატრი ეგრისი იყო.

541 წ. — ეგრისის მეფე გუბაზ II (გარდ. 554 წ.) ბიზანტიელებს აუჯანყდა და ირანელთა მხარეზე გადავიდა.

542 წ. — ირანის მეფე ხოსრო I ანუ შირვანი დიდი ჯარით ეგრისში შევიდა, გუბაზის დახმარებით აიღო აქ ბიზანტიელთა მთავარი საყრდენი პუნქტი — პეტრა (ახლანდ. ციხისძირი) და შიგ თავისი გარნიზონი ჩააყენა. ეგრისი ირანის პოლიტიკური გავლენის სფეროში მოექცა.

548 წ. — ირანელთა ბატონობით შეწუხებული ეგრისელები კვლავ ბიზანტიელთა მხარეზე გადავიდნენ და იმპერატორს სპარსელთა წინააღმდეგ დახმარება სთხოვეს. იუსტინიანე I-მა ეგრისში 8000 მეომარი გაგზავნა დაგისტეს სარდლობით.

549 წ. — გუბაზისა და დაგისტეს რაზმებმა პეტრას ალყა შემოარტყეს, მაგრამ ვერ აიღეს იგი, რადგანაც ციხე-ქალაქის დასახმარებლად ხოსრო ანუ შირვანმა დიდი ჯარი გამოგზავნა მერმეოეს სარდლობით. დაგისტეს რაზმი გაიქცა. მერმეოემ პეტრას გარნიზონი 3000 კაცით გააძლიერა, კომუნიკაციების (სამხედრო გზების) დასაცავად რიონის ველზე 5000 კაცი დატოვა, ხოლო დანარჩენი 25000 მეომარი გამოსაზამთრებლად სომხეთში გადაიყვანა.

ირანელთა მთავარი ძალების წასვლის შემდეგ გუბაზმა კვლავ მოუსმო ბიზანტიელებს და გაერთიანებული ძალებით რიონის დაბლობზე დაბანაკებული სპარსელები გაჟლიტა.

550 წ. — მდგომარეობის გამოსასწორებლად ეგრისში ირანელთა ახალი ჯარი შეიჭრა ხურიანეს სარდლობით, მაგრამ ცხენისწყალთან დაშარცხდა. ბრძოლის ბედი არსებითად ეგრისელთა თავგანწირვამ გადაწყვიტა. ხურიანე ისრით მოკლეს.

550 წ. — ბიზანტიელებს განუდგა და ირანის მხარეზე გადავიდა აფხაზთა ტომი — აბაზგები. ეგრისში განლაგებული ბიზანტიის ჯარე-

ბის ახალმა სარდალმა ბესამ აჯანყებულთა წინააღმდეგ მნიშვნელოვანი სახმელეთო და საზღვაო ძალები დაძრა. ვადაწყვეტი ბრძოლა ბიზანტიელებსა და აბაზგებს შორის მოხდა ტრაქეას ციხე-ქალაქთან (ახლანდელი ახალი ათონი). ბიზანტიელებმა გაიმარჯვეს და აბაზგები კვლავ დაიმორჩილეს.

551 წ. — სარდალმა ბესამ სისხლისმღვრელი ბრძოლით აიღო პეტრა და მისი ზღუდეები მიწასთან გაასწორა, რათა სპარსელებს მომავალში კვლავ არ დაეკავებინათ. ირანელთა სარდალი მერმეროე შეეცადა სანაცვლოდ აეღო ეგრისის დედაქალაქი ციხე-გოჯი (ახლანდ. ნოქალაქევი), მაგრამ 4000 კაცი დაკარგა, დამარცხდა და უკან დაიხია, თუმცა შეძლო ხელში ჩაეგდო ქუთაისისა და მის მახლობლად მდებარე უქიმერიონის ციხეები.

553 წ. — მერმეროემ მოულოდნელი თავდასხმით აიღო ტელეფისის ციხე (ახლანდ. სოფ. ტოლები სამტრედიის რაიონში). გუბაზი ამ მარცხს ბიზანტიელ სარდლებს აბრალებდა და მისი დასმენით იმპერატორმა ბესა თანამდებობიდან გადააყენა.

554 წ. — ბიზანტიელმა სარდლებმა რუსტიკემ და იოანემ ვერაგულად მოკლეს ეგრისის მეფე გუბაზ II. აღშფოთებულმა ეგრისელებმა ირანელებთან ბრძოლას თავი დაანებეს. მოკავშირეთა გარეშე დარჩენილმა ბიზანტიელთა 50-ათასიანმა არმიამ ონოგურის ციხესთან სპარსელებისაგან მწარე დამარცხება იკემა.

555 წ. — ეგრისის დიდებულებმა ქვეყნის პოლიტიკური ორიენტაციის საკითხის გადასაწყვეტად სახალხო კრება მოიწვიეს. კრების მონაწილეთა ერთი ნაწილი აიეტის მეთაურობით მოითხოვდა ბიზანტიასთან კავშირის გაწყვეტასა და ირანის მხარეზე გადასვლას; მეორე — ფარტაზის ჯგუფი — ირანთან კავშირის მოწინააღმდეგე იყო და საჭიროდ ითვლიდა იმპერატორ იუსტინიანესათვის მოეთხოვათ გუბაზის მკვლელების დასჯა და ეგრისის მეფედ გუბაზის უმცროსი ძმის, წათეს დამტკიცება. გაიმარჯვა ფარტაზის აზრმა. იმპერატორმა დააკმაყოფილა ეგრისელთა მოთხოვნები: გუბაზის მკვლელები სიკვდილით დასაჯეს, ეგრისის მეფედ კი დაამტკიცა წათე II.

555 წ. — ირანელთა ჯარის ახალმა სარდალმა, ნახორავანმა იერიში მიიტანა ფაზისზე (ფოთი), მაგრამ დამარცხდა და 10000 კაცი დაკარგა.

იმავე წელს ბიზანტიელებმა ჩაახშეს კოდორის სათავეებში მცხოვრებმა ტომის — მისიმელების აჯანყება.

562 წ. — ირანსა და ბიზანტიას შორის დაიდო 50-წლიანი ზავი, რომლის პირობებით ეგრისის სამეფო ბიზანტიის იმპერიის შემადგენლობაში დარჩა. ლიხსიქითა მიწებიდან სპარსელებმა არ დათმეს მხოლოდ სვანეთი, რომლის მთავარსაც ირანის მხარე ეჭირა.

571 წ. — აჯანყება ქართლსა და სომხეთში ირანის წინააღმდეგ. ირანის შაჰი იძულებული გახდა აჯანყების წინამძღოლი, ერისმთავარი გუარამი ეცნო ქართლის გამგებლად, ირანის ვასალობის პირობით.

575 წ. ახლოს — ბიზანტიელები სვანეთში შეიჭრნენ და ტყვედ აიყვანეს ირანის მომხრე მთავარი. ამის შემდეგ სვანეთიც ბიზანტიის პოლიტიკური გავლენის სფეროში მოექცა, დასავლეთ საქართველოს დანარჩენი ტერიტორიების მსგავსად.

589 წ. — ქართლის ერისმთავარი გუარამი სარგებლობს ირანის გართულებული პოლიტიკური მდგომარეობით და ქართული ლაშქრითა და ჩრდილო კავკასიელ ტომთა დაქირავებული რაზმებით არბევს ირანის პროვინცია ადარბადაგანს (ახლანდ. სამხრეთ აზერბაიჯანი).

591 წ. — აჯანყება კამბეჩანში (ახლანდ. ქიზიყი) ირანის წინააღმდეგ. აჯანყებულები კლავენ ირანის დიდმოხელე ვეზანს.

602-629 წწ. — უკანასკნელი ომი ბიზანტიის იმპერიასა და სასანურ ირანს შორის, რომელშიც აქტიურად მონაწილეობდნენ მათზე დამოკიდებული ამიერკავკასიის ხალხები — სომხები, ქართლები, ეგრისელები, აზახები.

627 წ. — თბილისს შემოადგა ბიზანტიის იმპერატორი ჰერაკლე, თავის მოკავშირე საზარებთან ერთად (ცხოვრობდნენ ჩრდილო-დასავლეთ კასპიისპირეთში). თბილისის ქართულ-სპარსულმა გარნიზონმა მეღვარი წინააღმდეგობა გაუწია მომხდურებს და აიძულა ისინი ამჯერად გაცლოდნენ ქალაქს.

628 წ. — საზარების ახალი თავდასხმა თბილისზე. ორთვიანი ბრძოლის შემდეგ ქალაქი დაეცა. საზარებმა თბილისი გაძარცვეს, მისი მცხოვრებნი კი ამოხოცეს ან ტყვედ წაასხეს.

610-632 წწ. — ისლამის დამაარსებლისა და მქადაგებლის, მუჰამედის (მაჰმადის) რელიგიურ-პოლიტიკური მოღვაწეობა. ისლამის დროშით არაბული ტომების გაერთიანება.

VII ს-ის 30-იანი წწ. — არაბთა დაპყრობითი ომების დასაწყისი.

633-652 წწ. — არაბთა მიერ ირანის დაპყრობა. სასანიანთა დინასტიის დასასრული.

VII-ის 40-იანი წწ. — არაბების პირველი გამოჩენა ქართლის საზღვრებთან.

654 წ. — არაბებმა სომხეთში ბიზანტიელთა ჯარები გაანადგურეს და ქართლში შემოიჭრნენ, ქართლის ერისმთავარი სტეფანოზი უომრად დამორჩილდა არაბთა სარდალს ჰაბიბ იბნ-მასლამას. გაფორმდა ხელშეკრულება, რომლის ძალითაც ქართლი არაბთა სახალიფოს მოხარკე ქვეყანად იქცა. სამაგიეროდ არაბები ქართლის მოსახლეობას პირდებოდნენ უშიშროებას, ქონებისა და სარწმუნოების ხელშეუხებლობას. მაგრამ ამჯერად არაბთა ბატონობა აღმოსავლეთ საქართველოში დიდხანს არ გაგრძელებულა. სახალიფოში დიდი შინაომი ატყდა, რითაც ისარგებლეს ქართველებმა და ხარკის გადახდა შეწყვიტეს.

662 წ. — ამიერკავკასიაში არაბთა შემოსევების განახლება.

VII ს-ის 70-იანი წწ. — ქართლის ერისმთავარმა ნერსე I-მა დამარცხა სომხეთში მდგარი არაბთა ჯარის სარდალი ბარაბა.

685 წ. — ხაზარები არბევენ ალბანეთს, ქართლსა და სომხეთს.

686-688 წწ. — ბიზანტიელთა ლაშქრობები ქართლში, სომხეთსა და ალბანეთში. ბრძოლა ამიერკავკასიაში დაბანაკებულ არაბებთან.

VII ს-ის 90-იანი წწ. — არაბები საკმაოდ მტკიცედ იკიდებენ ფეხს ქართლში, თუმცა ქართველთა წინააღმდეგობის საბოლოო გატეხვას ვერ ასწრებენ.

697 წ. — ეგრისის გამგებელი სერგი ბარნუკის ძე უჯანყდება ბიზანტიის იმპერატორს და თავის ქვეყანაში არაბებს იწვევს.

701-704 წწ. — არაბთა წინააღმდეგ აჯანყებული სომხეთის, ქართლისა და ალბანეთის აოხრება მუჰამედ იბნ-მარვანის მიერ.

717 წ. — არაბთა რაზმები აფხაზეთამდე აღწევენ.

VII ს-ის 10-20-იანი წწ. — ამიერკავკასიაზე ბატონობისათვის არაბები, ხაზარები და ბიზანტიელები.

730 წ. — ქართლის ერისმთავრის არჩილ II-ის (718-745) მოწვევით ხაზართა საკანმა არაბთა წინააღმდეგ დიდი ლაშქარი გამოგზავნა თავისი ვაჟის, ბარჯიქის სარდლობით ხაზარებმა დაამარცხეს და მოკლეს ამიერკავკასიის არაბი გამგებელი ალ-ჯარაჰი.

735-736 წწ. — საქართველოს შემოესია ამიერკავკასიის გამგებლად დანიშნული სახელმწიფოებრივი არაბი სარდალი მარვან იბნ-მუჰამედი, რომელსაც ქართველებმა სისასტიკისათვის „მურვან ყრუ“ შეარქვეს. ქართული წყაროების ცნობით, მურვანმა ააოხრა აღმოსავლეთ საქართველო, გადავიდა სამცხეში და იქიდან ეგრისში შეიჭრა, სადაც თავს აფარებდნენ ერისმთავარი არჩილ II და მისი ძმა მირი. არაბთა წინსვლა შეჩერებული იქნა მხოლოდ აფხაზეთში, ანაკოფიის ციხესთან (ახლანდ. ახალი ათონი), რომელსაც იცავდა 1000 ქართველი და 2000 აფხაზი შეომარი. უკანდახეულმა მურვანმა განვლო გურია, იავარ ჰყო შევშეთ-კლარჯეთი და ჭოროხის ხეობით დატოვა საქართველოს ტერიტორია.

მურვან ყრუმ მნიშვნელოვნად განამტკიცა არაბთა ხელისუფლება საქართველოში და საერთოდ ამიერკავკასიაში. მან წარმატებით ილაშქრა აგრეთვე ლეკეთში, ოსეთსა და ხაზარეთში. მურვანის ლაშქრობის შემდეგ არაბების მიერ დაპყრობილ ქართულ მიწებზე ჩამოყალიბდა ცალკე აღმინისტრაციული ერთეული — თბილისის საამირო. თბილისში, რუსთავში, დმანისში და სხვა ციხე-ქალაქებში მუსლიმთა გარნიზონები ჩადგნენ. ქართლის ერისმთავარი, ფაქტობრივად, არაბი ამირას მოადგილე გახდა.

VIII ს-ის 50-იანი წწ. — არაბი სარდალი იაზიდ იბნ-უსაიდი ამარცხებს აჯანყებულ კახელ მთიელებს — წანარებს, რომლებიც ამ პერიოდში ამიერკავკასიაში არაბებისათვის ყველაზე საშიშ მტრებად ითვლებოდნენ.

764 წ. — ხაზარები ლაშქრობენ ქართლში და ატყვევებენ ერისმთავარ ჯუანშერს.

VIII ს-ის 70-იანი წწ. — წანარების ახალი აჯანყება. მათ უშედეგოდ ეომება ამიერკავკასიის არაბი გამგებელი ალ-ჰასან იბნ-კაჰტაბა.

მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ბაღდადის ხალიფამ იბნ-კაჰტაბას დამატებით კიდევ 20000 მეომარი მიაშველა, მოხერხდა წანარების დამარცხება. უხედავად ამისა, წანართა წინააღმდეგობა არ შეწყვეტილა, რაც, საბოლოო ჯამში, კახეთის სამთავროს ჩამოყალიბებით დაგვირგვინდა.

VIII ს-ის 80-იანი წწ. — აფხაზთა მთავარმა ლეონ II-მ ხაზართა დახმარებით განდევნა ბიზანტიელები ეგრის-აფხაზეთიდან და თავისი თავი ამ მხარის მეფედ გამოაცხადა. ახლადშექმნილი აფხაზთა სამეფოს დედაქალაქი გახდა ქუთაისი.

803-806 წწ. — ამიერკავკასიის არაბი გამგებელი ხუზაიმა იბნ-ხაზიმი უშედეგოდ ეომება აჯანყებულ ქართლებსა და წანარებს (კახელებს).

818 წ. ახლოს — ქართლის ერისმთავარი აშოტ I ბაგრატიონი, აფხაზთა მეფის თეოდოსი I-ის დახმარებით, მდ. ქსანზე შეება კახეთის მთავარს გრიგოლს, რომელსაც მხარს უჭერდა თბილისის ამირა. ბრძოლა აშოტის გამარჯვებით დასრულდა. გრიგოლი გაიქცა და დასთმო მის მიერ აღრე დაპყრობილი ქართლის ნაწილი.

IX ს-ის 20-იანი წწ. — არაბთაგან შევიწროვებული ერისმთავარი აშოტ I ოჯახითა და ვასალების რაზმით ტოვებს ქართლს და სამხრეთ საქართველოში გადადის. ფარავნის ტბასთან მას მიეწევა არაბთა ლაშქარი, მაგრამ ქართველები ამარცხებენ მტერს. შეფშეთ-კლარჯეთში აშოტი იპყრობს ვრცელ ტერიტორიას ცენტრით არტანუჯში, რითაც საფუძველი ეყრება ტაო-კლარჯეთის ბაგრატიონთა სახელმწიფოს.

826 წ. — ნიგალისხევში მოკლეს აშოტ I, როდესაც იგი ლაშქარს აგროვებდა არაბთა წინააღმდეგ. მკვლელები, როგორც ჩანს, აშოტის მოწინააღმდეგე ფეოდალური დაჯგუფების წარმომადგენლები იყვნენ.

829 წ. — საქართველოში ლაშქრობს არაბი სარდალი ხალიდ იბნ-იაზიდი. ბრძოლა არაბებსა და წანარებს შორის.

IX ს-ის 30-იანი წწ. — ხალიდ იბნ-იაზიდის მეორე ლაშქრობა კახეთში და მისი დამარცხება გავაზთან კახი-გარდაბანელების მიერ.

841 წ. — ხალიდის მესამე ლაშქრობა საქართველოში და მისი ჯავახეთში დაღუპვა.

842-843 წწ. — ქართლში ლაშქრობს ხალიდის ვაჟი მუჰამედი, რომელიც ხალიფამ მამის თანამდებობაზე დანიშნა. ტაო-კლარჯეთის მთავრის ბაგრატ I-ის (826-876) დახმარებით მან უფლისციხე აიღო, მაგრამ წააწყდა ძლიერ წინააღმდეგობას ხალიფასაგან გამდგარი თბილისის ამირა საჰაკისა და კახე-გარდაბანელების გაერთიანებული ძალების მხრიდან. ზრძოლაში სოფ. რეხთან ვერც ერთმა მხარემ ვერ მიაღწია გამარჯვებას და მუჰამედი იძულებული გახდა საქართველოს გაცლოდა.

844 წ. — ბიზანტიის იმპერატორმა აფხაზთა სამეფოს დასაპყრობად ზღვით დიდი ლაშქარი გამოგზავნა, მაგრამ ბერძენთა ფლოტი ქარიშხალმა დააზარალა, ნაპირს მოღწეულმა რაზმებმა კი იქ სასტიკი მარცხი იკემეს. იმპერატორმა ამ წარუმატებელ ექსპედიციაში 40 ათასამდე ჯარისკაცი და მეზღვაური დაკარგა.

853 წ. — ამიერკავკასიაში არაბთა შერყეული პოზიციების აღსადგენად ბაღდადიდან მოავლინეს გამოცდილი სარდალი ბულა თურქი მრავალრიცხოვანი ლაშქრით (120-200 ათასი მეომარი). სომხეთის დამორჩილების შემდეგ იგი თბილისს მოადგა, 5 აგვისტოს აიღო ქალაქი და მისი მოსახლეობის დიდი ნაწილი გაჟლიტა. ურჩი ამირა საჰაკი მოკლული იქნა. არაბებმა დაამარცხეს აგრეთვე ქართლში ვადმოსული აფხაზთა მეფე თევდოსი II. ბულა არაგვის ხეობაშიც შეიჭრა, მაგრამ მთიულეებმა იგი დიდი ზარალით უკუაქციეს.

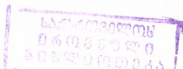
854 წ. — ბულა თურქის ჯარებმა ააოხრეს კახეთის პროვინცია გარდაბანი, რომელიც მდებარეობდა მდ. მტკვრის სამხრეთით.

IX ს-ის მეორე ნახევარი — არაბებს ცვალებადი უპირატესობით ებრძვის აშოტ I-ის ვაჟი გუარამ მამფალი (გარდ. 882 წ.), რომელსაც ეპყრა ჯავახეთი, თრიალეთი, ტაშირი, აბოცი და არტანი.

IX ს-ის 60-იანი წწ. — შიდა ქართლი დაიპყრო აფხაზთა მეფემ გიორგი I-მა (861-868).

868 წ. — გიორგი აფხაზთა მეფის გარდაცვალების შემდეგ აფხაზეთის სამეფო ტახტი ხელში ჩაიგდო მთავარმა იოანე შავლიანმა. ტახტის კანონიერი მემკვიდრე მცირეწლოვანი უფლისწული ბაგრატ ბიზანტიაში გადაიხვეწა.

2. გიორგი ანჩაბაძე

IX ს-ის 70-იანი წწ. — არგვეთელი ფეოდალი ლიპარიტ I ბაღვაში, იპყრობს თრიალეთს და აშენებს კლდეკარის ციხეს, რომელიც ამავე ხელწოდების საერისთავოს ცენტრი ხდება.

IX ს-ის 80-იანი წწ. პირველი ნახევარი — შინაბრძოლა აშოტ I-ის შთამომავლებს შორის. გუარამის ძე ნასრა კლავს თავის ბიძაშვილს დავით I კურაპალატს (876-881). დავითის ძმა აშოტ II (გარდ. 885 წ.) ლიპარიტ ბაღვაშის, სომხებისა და არაბების დახმარებით ამარცხებს ნასრას. ნასრა გარბის ბიზანტიაში.

887 წ. ახლოს — აფხაზეთში ბერძენთა ფლოტით ბრუნდება უფლისწული ბაგრატ; კლავს იოანე შავლიანის შვილს, ადარნასეს, და იბრუნებს წინაპართა ტახტს.

888 წ. — საბერძნეთიდან დაბრუნებულმა ნასრა ბაგრატიონმა, აფხაზეთა მეფის ბაგრატ I-ის სამხედრო დახმარებით განაახლა ბრძოლა თავის ნათესავეებთან და დაიპყრო სამცხე. მის წინააღმდეგ გამოდიან სხვა ბაგრატიონები, მოკლული დავით კურაპალატის ძის, ადარნასეს მეთაურობით. მტკვარზე მომხდარ ბრძოლაში ნასრა მარცხდება და იღუპება.

IX-X ს-ის მიჯნა — აფხაზეთა სამეფომ დაკარგა შიდა ქართლი, რომელსაც ეუფლებიან ადგილობრივი აზნაურები.

904 წ. — აფხაზეთა მეფე კონსტანტინე III-მ (893-922) კვლავ დაიმორჩილა ქართლი.

905 წ. ახლოს — სომეხთა მეფე სუმბატ I იწყებს ომს აფხაზეთა სამეფოს წინააღმდეგ, მოადგება უფლისციხეს და სააღყო ტექნიკის გამოყენებით იღებს ციხე-ქალაქს. მაგრამ მოწინააღმდეგეები მალე დაზავდნენ და სუმბატმა კონსტანტინეს დაუბრუნა დაპყრობილი ტერიტორიები.

914 წ. ახლოს — ქართლი, კახეთი და სამცხე-ჯავახეთი დალაშქრა აზერბაიჯანის არაბმა გამგებელმა იუსუფ იბნ აბუ ს-საჯმა (აბუ ლ-კასიმმა), მაგრამ ცალკეულ ციხესიმაგრეებში (უჯარმა, თმოგვი, ყუელი) მედგარ წინააღმდეგობას გადაეყარა და იძულებული გახდა საქართველოს ისე გაცლოდა, რომ შემოსევის მთავარი მიზანი — ქვეყნის ხელახალი დაიმორჩილება, — ფაქტობრივად, განუხორციელებელი დარჩა.

მეტი წარმატებები ჰქონდა იუსუფს სომხეთში, სადაც მან შეიპყრო და მოკლა მეფე სუმბატ I.

915 წ. **ახლოს** — აფხაზთა მეფე კონსტანტინე III-მ და კახეთის მთავარმა (ქორეპისკოპოსმა) კვირიკე I-მა ილაშქრეს კახეთის აღმოსავლეთით მდებარე ჰერეთში და დალევს ვეჟინის ციხე. ჰერთა მეფემ ტერიტორიული დათმობებით ზავი იყიდა: კონსტანტინეს მისცა არიში და გაფაზი, კვირიკეს — ორჭობი (ყველა ალაზნის ველზე).

922 წ. — გარდაიცვალა აფხაზთა მეფე კონსტანტინე III და ლიხს-იქითში შინაომი ატყდა მის შვილებს — გიორგისა და ბაგრატს შორის, რომელიც ბაგრატის გარდაცვალებამდე გაგრძელდა. როგორც ჩანს, ამ არეულობით ისარგებლეს ტაო-კლარჯეთის ბაგრატიონებმა და ქართლი დაიკავეს.

923 წ. — გარდაიცვალა „ქართველთა მეფის“ ტიტულის მქონე ადარნესე II ბაგრატიონი (888-923) და ქართლს კვლავ ეუფლა აფხაზთა მეფე გორგი II (922-957).

924 წ. ახლოს — იუსუფ იბნ აბუ ს-საჯმა კიდევ ერთხელ მოაოხრა კახეთი და მცხეთამდეც მოვიდა, მაგრამ ვერც ამ ლაშქრობამ უშველა არაბებს და მათი გავლენა საქართველოში მალე სრულიად მოიშალა. როგორც კვალი მათი ბატონობისა დარჩა თბილისის მცირე საამირო, მაგრამ ამ დროისათვის იგი სხვა ადგილობრივი პოლიტიკური ერთეულებიდან, პრაქტიკულად, აღარ გამოირჩეოდა.

929 წ. ახლოს — გიორგი აფხაზთა მეფეს განუდგა მისი ძე ქართლის გამგებელი კონსტანტინე და ქართლელ აზნაურებთან ერთად უფლისციხეში გამაგრდა. მეფე გიორგიმ ციხე-ქალაქს ალყა შემოარტყა. ხანგრძლივი ბრძოლის შემდეგ კონსტანტინე შეიპყრეს და სიკვდილით დასაჯეს.

X ს-ის შუა ხანები — გიორგი II აფხაზთა მეფე შეიჭრა კახეთში, დაიპყრო მისი დიდი ნაწილი და ქორეპისკოპოსი კვირიკე II (929-976) აიძულა ეცნო აფხაზთა მეფის უფლებანი კახეთზე.

956 წ. — ქართლელი და კახელი აზნაურების მხარდაჭერით კვირიკე II-მ დაარღვია ზავი გიორგი მეფესთან და კახეთის ციხეებიდან განდევნა „აფხაზთა“ რაზმები.

957 წ. — კვირიკეს დასასჯელად კახეთზე გაილაშქრა აფხაზთა მეფის ძემ, ლეონმა. როდესაც იგი ქვეყანას აოხრებდა, მოვიდა ცნობა

გიორგი II-ის გარდაცვალების შესახებ. ლეონი სასწრაფოდ დაუხსნდა კვირიკეს და უკან გაბრუნდა.

967 წ. — აფხაზთა მეფე ლეონ III (957-967) ისევ შეიჭრა კახეთის სამთავროში, მოარბია არაგვისპირი, მაგრამ ლაშქრობის დროს ავად გახდა, დაბრუნდა თავის სამეფოში და მალე გარდაიცვალა.

X ს-ის 60-იანი წწ. ბოლო, 70-იანი წწ. პირველი ნახევარი — შინაომი აფხაზთა სამეფოში.

საქართველო X ს-ის შუა ხანებში

975 წ. — „აფხაზთა“ შინააშლილობით ისარგებლეს კახელმა ფეოდალებმა და უფლისციხეს შემოადგნენ, მაგრამ იმხანად ქართველ მეფეთა შორის უძლიერესის, ტაოელი დავით III კურაპალატის (გარდ. 1001 წ.) გამოლაშქრებამ, აიძულა ისინი უკან დაეხიათ. დავით კურაპალატმა ქართლი გადასცა თავის შვილობილს, ბაგრატ ბაგრატონს, რომელიც დედის მხრიდან აფხაზთა მეფე გიორგი II-ის შვილიშვილი იყო.

978 წ. — ბაგრატ ბაგრატიონმა აფხაზთა სამეფოს ტახტი დაიკავა. იგი შესულია ისტორიაში, როგორც გაერთიანებული ფეოდალური საქართველოს პირველი მეფე — ბაგრატ III (978-1014).

979 წ. — დავით III კურაპალატი 12-ათასიან ლაშქარს აგზავნის ბიზანტიის საიმპერატორო კარის დასახმარებლად, რომელსაც ებრძოდა აჯანყებული მხედართმთავარი ბარდა სკლიაროსი. ქართველთა დახმარებით ბიზანტიის სამთავრობო ჯარების სარდალმა ბარდა ფოკამ სკლიაროსს აჯანყება ჩაახშო.

980 წ. ახლოს — ბაგრატ III მოღრისთან ამარცხებს მის წინააღმდეგ ამბოხებულ ქართლელ ფეოდალებს.

987-989 წწ. — დავით კურაპალატი კვლავ ერევა ბიზანტიის საშინაო საქმეებში, მაგრამ ამჯერად უკვე იმპერატორის წინააღმდეგ ამბოხებული ბარდა ფოკას მხარეზე. ფოკა, ქართული რაზმების დახმარებით, წარმატებით უტევს სამთავრობო ჯარებს, მაგრამ გადამწყვეტი ბრძოლის წინ მას მოწამლავენ. გამარჯვებულ იმპერატორთან დასაზავებლად დავითი იძულებული ხდება დადოს პირობა, რომ მისი (დავითის) სიკვდილის შემდეგ ტაოს სამეფო იმპერიას შეუერთდება.

989 წ. — ბაგრატ III-მ დალაშქრა და დაიმორჩილა კლდეკარის საერისთავო.

990 წ. — დავით კურაპალატმა მუსლიმებს წაართვა მნიშვნელოვანი სომხური ქალაქი მანასკერტი.

997 წ. — დავით მეფის ჯარებმა ალყა შემოარტყეს ქ. ხლათს ვანის ტბის ნაპირზე, მაგრამ ქალაქის აღება ვერ მოხერხდა.

998 წ. — დავით კურაპალატის გაძლიერებით შემოფოთებულმა მუსლიმებმა აზერბაიჯანის ამირა მამლანის მეთაურობით გამოილაშქრეს ტაოს მეფის წინააღმდეგ, მაგრამ დავითის სარდალი გაბრიელ ოჩიბინტრეს ძე ამარცხებს მტერს. ბრძოლა მოხდა დასავლეთ სომხეთში.

1001 წ. — დავით III კურაპალატის გარდაცვალება. ბიზანტიის იმპერატორი ბასილი ანდერძის თანახმად იპყრობს დავითის სამფლობელოებს — იმიერ ტაოსა და დასავლეთ სომხეთს.

1008-1010 წწ. — ბაგრატ III იპყრობს პერეთს და კახეთს.

1011-1012 წწ. — ბაგრატ III-მ და სომეხთა მეფე გაგიკმა და ლაშქრეს განჯის ამირა ფადლონ I-ის სამფლობელოები, რომელიც ქუთაისის დიდი თავდასხმებით მოსვენებას არ აძლევდა მეზობელ ქრისტიანულ თემებს. მოკავშირეთა წარმატებულმა მოქმედებებმა ფადლონი აიძულა ზავი ეთხოვა.

1014-1016 წწ. შორის — საქართველოს მეფე გიორგი I (1014-1027) სარგებლობს ბიზანტიელთა გაჭიანურებული ომით ბულგარელებთან და იკავებს იმიერ ტაოს. ამავე პერიოდში, გაერთიანებულ საქართველოს კვლავ ჩამოცილდა კახეთ-პერეთი.

1021-1022 წწ. — ბიზანტია-საქართველოს ომი დავით კურაპალატის მემკვიდრეობისათვის. სამხედრო მოქმედებებს ხელმძღვანელობენ პირადად მეფე გიორგი I და იმპერატორი ბასილი II. მტრის რიცხვითი უპირატესობის გამო ქართველებმა მარცხი განიცადეს ორ დიდ ბრძოლაში — სოფ. შირიმთან (1021 წ.) და ბასიანის ველზე (1022 წ.), მაგრამ საქართველოს სიღრმეში შემოჭრილმა ბასილი კეისარმაც ვერ მოახერხა აქ დამარება და უკან დაიხია. ზავის პირობებით, დავით კურაპალატის ყოფილი სამფლობელოები ბიზანტიის შემადგენლობაში დარჩა.

1028 წ. — ბიზანტიის იმპერატორი კონსტანტინე VIII შეეცადა ესარგებლა იმ გარემოებით, რომ გიორგი I-ის მემკვიდრე, ბაგრატ IV (1027-1072) ჯერ მცირეწლოვანი იყო და საქართველოს ჯარი შემოუსია. ბიზანტიელებმა თრიალეთამდე და შავშეთამდე შემოადწიეს, მაგრამ ფართოდ გაშლილი საერთო-სახალხო წინააღმდეგობის გამო იძულებულნი გახდნენ უკან დაეხიათ.

1030 წ. — ქართველები (ბაგრატ IV-ის ლაშქარი კლდეკარის ერისთავის ლიპარიტ ბაღვაშის სარდლობით და კახეთ-პერეთის მეფე კვირიკე III), სომეხებთან და თბილისის ამირასთან ერთად მდ. ეკლეცზე ამარცხებენ განჯის ამირა ფადლონ I-ს.

1032 წ. — ბაგრატ IV-ს განუდგა მისი ნახევარძმა დემეტრე და ბიზანტიელებს გადასცა ანაკოფიის ციხე.

1032 წ. — ლიპარიტ ბაღვაშმა და ქართლის ერისთავმა ივანე აბაზას ძემ შეიპყრეს თბილისის ამირა ჯაფარი და წაართვეს მას ბირთვისის ციხე, მაგრამ ბაგრატ IV-მ ამირა შეიწყალა და თბილისში დააბრუნა.

1035 წ. ახლოს — კახეთ-ჰერეთის მეფე კვირიკე III-მ დაამარცხა და მოკლა ოსთა მეფე ურდურე. მცირე ხნის შემდეგ, ურდურეს სისხლისძიების მიზნით, კვირიკე III ნადიროზის დროს მოკლული იქნა ოსი მონის მიერ.

1037-1039 წწ. — თბილისის გარემოცვა ბაგრატ IV-ისა და კახეთ-ჰერეთის მეფის — გაგიკის გაერთიანებული ძალებით. ამ კამპანიის დროსვე ქართველებმა ამირას წაართვეს ორბეთისა და ფარცხისის ციხეები. ხანგრძლივი ალყით შეწუხებული თბილისელი მუსლიმები დანებებას აპირებდნენ, მაგრამ ქართველთა შორის წამოქმნილი განხეთქილების გამო ალყა მოიშალა. ლიპარიტ ბაღვაში, რომელიც თბილისის გარემოცვის მთავარი ინიციატორი იყო, ბაგრატ IV-ს გაუნაწყენდა.

1040 წ. ახლოს — ბაგრატ IV დაიძრა კახეთ-ჰერეთის დასაპყრობად და თავდაპირველად მნიშვნელოვან წარმატებებს მიაღწია. დაამარცხა კახეები და შეიპყრო მის წინააღმდეგ მებრძოლი რამდენიმე ერისთავი. მაგრამ მალე ბაგრატი იძულებული გახდა შეეწყვიტა ლაშქრობა და უკან დაბრუნებულიყო, ვინაიდან ქართლში მის წინააღმდეგ ამოქმედდა ლიპარიტ ბაღვაში.

XI ს-ის 40-იანი წწ. დასაწყისი — აჯანყებული ლიპარიტი ბიზანტიელებს დაუკავშირდა და მათი დახმარებით ალყა შემოარტყა სამეფო ციხე ატენს. მეციხოვნეებმა ალყას გაუძლეს, მაგრამ ბაგრატი იძულებული გახდა დაზავებოდა ლიპარიტს და მიეცა მისთვის ქართლის ერისთავობა.

1045 წ. — სომხეთის დედაქალაქის, ანისის, თავკაცებმა, რომლებიც შეწუხებულნი იყვნენ ბიზანტიელთა აგრესიით, ქალაქი ბაგრატ IV-ს გადასცეს.

1046 წ. გაზაფხული — ბიზანტიელების მიერ ოკუპირებული ზღვისპირა ციხეების, ანაკოფიისა და ხუფათის (ახლანდ. სოფა თურქეთში) ალყა ბაგრატ IV-ის ჯარების მიერ.

1046 წ. — გარდაიცვალა თბილისის ამირა ჯაფარი და „ტფილელმა ბერებმა“ ქალაქი ბაგრატ IV-ს გადასცეს. ქართველ მეფეს არ დანებდა მხოლოდ მტკვრის მარცხენა ნაპირზე მდებარე ისანი, სადაც მაჰმადიანური არისტოკრატია იყო გამაგრებული. მეფის ლაშქარი ქვისმტყორცნელი მანქანებით ისნის კედლების დანგრევას შეუდგა.

1046 წ. — ლიპარიტ ბაღვაში კვლავ აუჯანყდა მეფეს და ხელთ
 რცლო ქ. ანისი, რომელიც ბიზანტიელებს გადასცა. ბაგრატი იძულებული
 გახდა თბილისიც დაეტოვებინა.

1047 წ. — ბაგრატ IV შიდა ლაშქრით (დასავლეთ საქართველოს
 ფეოდალური მხედრობა) და 700 დაქირავებული ვარანგით (ასე ეძახდ-
 ნენ აღმოსავლეთში სკანდინავიელ ვიკინგებს) სასირეთის ჭალასთან შეება
 ლიპარიტ ერისთავს, მაგრამ დამარცხდა.

1048 წ. — ბიზანტიელთა დახმარებით ზურგგამაგრებულმა ლიპა-
 რიტმა კიდევ ერთხელ დაამარცხა ბაგრატი არყის ციხესთან.

1049 წ. — ბიზანტიის იმპერატორის თხოვნით, ლიპარიტ ერისთავი
 16-ათასიანი ჯარით ლაშქრობს სომხეთში აღმოსავლეთიდან ახლადგამო-
 ჩენილი მტრის, თურქ-სელჩუკების წინააღმდეგ. ქრისტიანთა გაერთიანე-
 ბული მხედრობა (16000 ქართველი, 15000 ბიზანტიელი, 10000 სომე-
 ხი) ლალატის გამო თურქებთან ბრძოლაში მარცხდება. ლიპარიტი ტყვედ
 ჩაგარდა.

1051 წ. — ლიპარიტ ბაღვაში გაათავისუფლეს ტყვეობიდან და სა-
 ქართველოში დაბრუნდა. ბიზანტიელთა მხარდაჭერით იგი კვლავ მომძ-
 ლავრდა.

1058 წ. — ბაგრატის ერთგულმა მესხმა აზნაურებმა, შეიპყრეს ლი-
 პარიტ ბაღვაში და მიჰგვარეს მეფეს, რომელმაც ორგული ერისთავი იძუ-
 ლებით ბერად შეაყენა.

1062 წ. — ბაგრატ IV-მ განჯის საამიროს შეუსია ჩრდილო კავკა-
 სიიდან მოწვეული ოსების ჯარი. ოსებმა საამირო დაარბიეს და 20000
 ტყვე წამოასხეს.

1064 წ. — საქართველოში შემოიჭრა თურქ-სელჩუკთა სულთანი
 ალფ-არსლანი. თურქებმა მძიმე ბრძოლით აიღეს ახალქალაქის ციხე, მო-
 არბიეს თრიალეთი და ჯავახეთი.

1064 წ. — ბაგრატ IV-მ სომეხთა მეფეს წაართვა ქ. სამშვილდე.

1065 წ. — ქართველებისა და ოსების ახალი თავდასხმა განჯის სა-
 ამიროზე.

1067 წ. — ბაგრატ IV იწყებს ბრძოლას კახეთის შემოსაერთებლად დაპყრობს მის დიდ ნაწილს, მაგრამ თურქთა ახალი შემოსევის გამო უნდა მარცხით მთავრდება.

1067 წ. ნოემბრიდან 1068 წ. იანვრამდე — ალფ-არსლანის მეორე გამანადგურებელი ლაშქრობა. თურქებმა სასტიკად ააოხრეს აღმოსავლეთ საქართველოს დიდი ნაწილი და არგვეთი. უკან გაბრუნებულმა სულთანმა თბილისი და რუსთავი გადასცა განჯის ამირა ფადლონ II-ს.

1068 წ. გაზაფხული — ფადლონი 33-ათასიანი ლაშქრით ქართლში შემოვიდა, მაგრამ მცხეთის ჩრდილოეთით ქართველებმა იგი სასტიკად დაამარცხეს. ტყვედ ჩაყარდნენ ფადლონმა თავისუფლება იყიდა თბილისისა და რუსთავის დაბრუნებით.

1069 წ. ახლოს — ფადლონმა განაახლა ყჩაღური თავდასხმები. ბაგრატმა მის დასასჯელად მოიწვია ოსთა მეფე დორდოლელი დიდი ლაშქრით და განჯის ქვეყანა დაარბევინა.

1071 წ. — სომხეთში, ქ. მანასკერტთან სულჩუკთა სულთანმა ალფ-არსლანმა სასტიკად დაამარცხა ბიზანტიელთა მრავალრიცხოვანი არმია. იმპერატორი რომან IV დიოგენი ტყვედ ჩაყარდა. მანასკერტის ბრძოლის შედეგად ბიზანტიამ დაკარგა თითქმის მთელი მცირე აზია და სომხეთი, სადაც სელჩუკები გაბატონდნენ. საქართველო, პრაქტიკულად, მარტო დარჩა მათ პირისპირ.

1074 წ. ახლოს — საქართველოში შემოიჭრა სელჩუკთა ახალი სულთანი მალიქშაჰი, აიღო სამშვილდე და სომხითი მოაოხრა; უკან მიმავალმა დაიკავა განჯა, გადააყენა ფადლონ III და განჯის ქვეყანა ჩააბარა თავის სარანგს (მხედართმთავარს), სავ-თეგინს, რომლის განკარგულებაში, შემდგომი დაპყრობებისათვის, 48000 მეომარი დატოვა.

1075 წ. — საქართველოს მეფე გიორგი II-მ (1072-1089) ფარცხისთან ბრძოლაში დაამარცხა და გააქცია განჯის სარანგი.

XI ს-ის 70-იანი წწ. — გიორგი II სარგებლობს მანასკერტის ბრძოლის შედეგებით და ბერძნებს ართმევს ანაკოფიასა და შავშეთ-კლარჯეთის ციხეებს. გარდა ამისა, ბიზანტიელმა მხედართმთავარმა, ტომით ქართველმა გრიგოლ ბაკურიანის ძემ, მეფე გიორგის გადასცა ჩრდილო სომხეთის ერთ-ერთი უძლიერესი ციხე-ქალაქი ყარსი. გიორგიმ ყარ-

სის სანახებიდან განდევნა მოთარეშე თურქები, ქალაქის მცველებად უბეშელი აზნაურები დააყენა.

XI ს-ის 70-იანი წწ. დასასრული — სულთანი მალიქშაჰი ვერ შეუჩივებოდა გიორგი II-ის გაძლიერებას. მან ქართველთა წინააღმდეგ დიდი ლაშქარი გამოგზავნა ამირა აჰმადის სარდლობით. სელჩუკებმა აიღეს ყარსი, შემოიჭრნენ ჯავახეთში და შინავამცემელთა წყალობით დამარცხეს გიორგი II.

1080 წ. — საქართველოში მოთარეშე თურქებს თანამეტომეთა ახალი ურდოები შეემატა. სელჩუკები მკალივით მოედვნენ მთელ ქვეყანას ქართლიდან ოდიშამდე და აჭარამდე. ერთ დღეს გადაწვეს ქუთაისი, არტანუჯი, კლარჯეთის უდაბნოები... რბევა-აკლება დაზამთრებამდე არ შეწყვეტილა. ამ გამანადგურებელ შემოსევას ქართველებმა — „დიდი თურქობა“ უწოდეს.

ამ დროიდან დაწყებული სელჩუკებმა წესად შემოიღეს ყოველწლიური შემოსევა საქართველოში. გაზაფხულიდან ზამთრის დადგომამდე თარეშობდნენ, არბევდნენ, რისი წაღებაც შეიძლებოდა — მიჰქონდით, დაწარჩენს ანადგურებდნენ.

1083 წ. — თურქთა განუწყვეტელი შემოსევებით იმედგაწყვეტილი გიორგი II მორჩილებას უცხადებს მალიქშაჰს და კისრულობს ხარკის გადახდას, მაგრამ მომთაბარეთა თარეში საქართველოში მაინც გრძელდება. ისინი აქ ზამთრობითაც იწყებენ დარჩენას თავისი ოჯახებითა და ჯოგებით.

1089-1125 წწ. — დავით IV აღმაშენებლის მეფობა.

1092 წ. — გარდაიცვალა სულთანი მალიქშაჰი, რომლის დროსაც სელჩუკთა სახელმწიფომ თავისი ძლიერების მწვერვალს მიაღწია. მისი სეკილის შემდეგ სელჩუკებს შორის იწყება შიდაპოლიტიკური ბრძოლა.

1096 წ. — პირველი ჯვაროსნული ლაშქრობის დასაწყისი, რომელიც დასრულდა 1099 წ. დასავლელი ქრისტიანების მიერ იერუსალიმის აღებით.

1099 წ. — დავით მეფემ სულთანს ხარკის გადახდა შეუწყვიტა. დაიწყო ქართველი ხალხის განმათავისუფლებელი ომი სელჩუკთა წინააღმდეგ.

1103-1104 წწ. — დავით IV-ის მიერ კახეთ-ჰერეთის შემოერთება

1104 წ. — მეფემ ერწუსთან დაამარცხა განჯის სელჩუკი ლაშქარი, რომელიც კახეთ-ჰერეთის დაბრუნებას ლაშობდა.

1110 წ. — ქართველებმა აილეს ციხე-ქალაქი სამშვილდე, რის შემდეგ თურქებმა უბრძოლველად დატოვეს ქვემო ქართლის მნიშვნელოვანი ნაწილი.

1110 წ. — მდგომარეობის გამოსასწორებლად სელჩუკთა მრავალრიცხოვანი ლაშქარი საქართველოში შემოიჭრა. დავითი თრიალეთში გადაეღობა მტერს. ბრძოლამ განთიადიდან დადამებამდე ვასტანა. ლაშქართურქებმა დატოვეს თავისი ბანაკი და გაიქცნენ.

1115 წ. — ქართველები ათავისუფლებენ რუსთავს.

1116 წ. — დავით აღმაშენებელი ანადგურებს ტაოში გამოსაზამთრებლად ჩამომდგარ თურქულ ტომებს.

1117 წ. — დავითმა აიღო ციხესიმაგრე გიში, მისმა ვაჟმა დემეტრემ კი — ციხე ქალაქი.

1118 წ. — მეფე არბევს არეზის ნაპირებზე დაბანაკებულ მომთაბარეებს, შემდეგ იკავებს ტაშირის მთავარ ციხე-ქალაქ — ლორეს და აგარანს (კოჯრის ციხეს).

1118—1119 წწ. — დავითს ჩრდილო კავკასიიდან გადმოყავს ყივჩაყთა დიდი ურდო (40000 მეომარი ოჯახებით) და ასახლებს მას აღმოსავლეთ საქართველოს საზღვრებზე — ჰერეთსა და სომხეთ-ტაშირში.

1120 წ. — დავით აღმაშენებელი თებერვალში ანადგურებს მტკვრის პირას ჩამომდგარ თურქულ ტომებს, შემდეგ ლაშქრობს შირვანში და იღებს ქ. ყაბალას. ნოემბერში კვლავ მომთაბარეებს არბევს სომხეთში.

1121 წ. — მეფე ლაშქრობს ხუნანზე (ძველი ციხე-ქალაქი მტკვარზე, მდ. ძეგამის დასავლეთით), შემდეგ კი ყივჩაყთა მხედრობით გადალახავს მტკვარს და არბევს ბარდავის (ახლანდ. ქ. ბარდა აზერბაიჯანში) მიდამოებში დაბანაკებულ თურქებს.

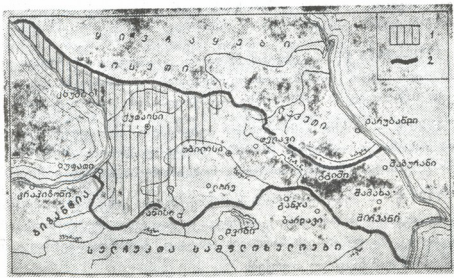
1121 წ. — ქართველთა თავდასხმებისაგან შეჭირვებული ამიერკავკასიელი მუსლიმები დახმარებისათვის მიმართავენ მაჰმადიანურ სამყაროს. გროვდება დიდი ლაშქარი, რომელსაც სათავეში უდგება ჯვაროს-

ნებზე გამარჯვებით სახელგანთქმული სარდალი ნაჯმ ად-დინ ილ-ლაზი, საქართველოში შემოჭრილ თურქებს დავით 12 აგვისტოს დახვდა დიღორის გორში 56000 მეომრით (40000 ქართველი, 15000 ყივჩაყი, 500 ოსი, და 100 დასავლეთეურობელი ჯვაროსანი). დიდგორის ბრძოლა ქართველთა ბრწყინვალე გამარჯვებით დამთავრდა.

1122 წ. — დავით აღმაშენებელი ათავისუფლებს თბილისს და გადმოაქვს აქ ქუთაისიდან საქართველოს დედაქალაქი.

1123 წ. — დავით მეფე ლაშქრობს შირვანში, სადაც ამარცხებს გრაცის სელჩუკთა სულთან მაჰმუდს.

1124 წ. — დავითი ზედიზედ ატარებს ლაშქრობებს მუსლიმებთან შეხების მთელ ფრონტზე: მარტი — დმანისის განთავისუფლება; აპრილი — ღარუბანდის ამირას დამარცხება და ქ. შაბურანის (კასპიისპირეთში) აღება; მაისი — სომხეთის ციხეების განთავისუფლება; ივნისი — რეიდი მომთაბარე ტომების წინააღმდეგ ბასიანისა და სპერის მიმართულებით; აგვისტო — სომხეთის ყოფილი დედაქალაქის, ანისის განთავისუფლება, შემოდგომა — სრულიად შირვანის დაკავება და შემოერთება.

საქართველოს სამეფო დავით აღმაშენებლის ხანაში

1 — სამეფოს ტერიტორია 1089 წ.; 2 — დავითის სამფლობელოების საზღვარი 1125 წლისათვის.

1125 წ. — დემეტრე I (1125—1156) ამარცხებს საქართველოზე წამოსულ ერაყის სელჩუკებს და იბრუნებს დმანისს, რომელსაც დაეპყრო ალმაშენებლის გარდაცვალების შემდეგ კვლავ მუსლიმები დაეპატრონენ.

1126 წ. — ქართველებმა მოარბიეს თურქების მფლობელობაში მყოფი ქ. ღვინი სომხეთში.

1130 წ. — დემეტრე I ამარცხებს სამხრეთ სომხეთის მფლობელ მაჰმადიან ფეოდალებს.

1138 წ. — დემეტრემ განჯაზე გაილაშქრა და გამარჯვების ნიშნად საქართველოში წამოიღო ქალაქის რკინის კარები, რომელიც დღეს გელათის მონასტერშია დაცული.

1156 წ. — გიორგი III-მ (1156—1184) დალაშქრა აშორნის ოლქი მდ. არეზზე, რომელიც სამხრეთ სომხეთის მფლობელი თურქული დინასტიის — შაჰარმენების ხელში იყო.

1161 წ. — გიორგი III ანისთან სასტიკად ამარცხებს შაჰარმენ სუქმან II-ისა და მისი მოკავშირეების 40-ათასიან ლაშქარს. მუსლიმთაგან მოკლული იყო 7000 მეომარი, ტყვედ ჩავარდა 2 ათასზე მეტი.

1162 წ. — ქართველები მცირე ხნით იკავებენ ქალაქ ღვინს.

1163 წ. — აზერბაიჯანის მფლობელი ათაბაგი ილდენიზი, ერაყის სელჩუკებისა და შაჰარმენის მხარდაჭერით, 50-ათასიანი ჯარით იღებს გაგის ციხეს (ახლანდ. წითელ ხიდთან) და დიდ ბრძოლაში ამარცხებს გიორგი III-ს.

1165 წ. — გიორგი III-მ სამაგიეროს გადახდის მიზნით მოაოხრა ილდენიზის სამფლობელოები განჯამდე. საერთოდ, ამ პერიოდში ქართველთა მარბიელი რაზმები უწყვეტ არეზის შესართავამდე, არარატის მთამდე, ყარსამდე...

1167 წ. — გიორგი III ლაშქრობს კასპიისპირეთში შირვანშაჰის დასახმარებლად, რომელსაც ავიწროვებდა დარუბანდის ამირა. ქართველები იღებენ ქ. შაბურანს.

1175 წ. — მუსლიმთა გაერთიანებულმა ძალებმა (ილდენიზი, ერაყის სელჩუკები, შაჰარმენი და სხვ.) წარმატებით დალაშქრეს ჯავახეთი. ხელთ იგდეს დიდი ნადავლი და მრავალი ტყვე.

1177 წ. — გიორგი III-ის დასამსობად აჯანყებას აწყობენ მისი ძმისწული დემნა ბატონიშვილი და ამირსპასალარი ივანე ორბელი. აჯანყებულთა ძალები 30000 კაცს აღწევდა, მაგრამ მეფის ერთგულმა ლაშქარმა გაფანტა მეამბოხენი და აიღო მათი მთავარი საყრდენი — ლორეს ციხე. მეფემ აჯანყების მოთავეები სასტიკად დასაჯა.

1184—1213 წწ. — თამარის მეფობა.

1184—1185 წწ. — ქართველები იგერიებენ თურქების მარბიელ თავდასხმებს პალაკაციოსა (ახლანდ. ჩილდირის ტბის მიდამოები) და შავშეთ-კლარჯეთის მხარეებზე.

1185 წ. — თამარის პირველი ქმრის, გიორგი რუსის მეთაურობით ეწყობა ლაშქრობა ყარსის მიმართულებით.

1186—1187 წწ. — ქართველთა ლაშქრობები დვინზე, ბაილაცანზე, არეზისპირეთში.

1191 წ. — დასავლეთ საქართველოს ფეოდალთა აჯანყება ცენტრალური ხელისუფლების წინააღმდეგ გიორგი რუსის ტახტზე დაბრუნების საბაბით (აჯანყების ნამდვილი მიზეზი უნდა ყოფილიყო ლიხსიქითელი დიდებულების უკმაყოფილება იმითი, რომ დედაქალაქის ქუთაისიდან თბილისში გადმოტანის შემდეგ შემცირდა მათი გავლენა სამეფო კარზე). ორ კოლონად გაყოფილი მეამბოხეები თბილისისაკენ დაიძრნენ, როგორც ჩანს, დედაქალაქზე იერიშის მიტანას ისინი აპირებდნენ ჩრდილო-დასავლეთიდან და სამხრეთიდან ერთდროული დარტყმებით. მაგრამ თამარის ერთგულმა რაზმებმა ორ შეტაკებაში დაამარცხეს სამხრეთის კოლონა, რის შემდეგ დანარჩენი მეამბოხენი იძულებული გახდნენ პატიება ეთხოვათ. გიორგი რუსი საქართველოდან გააძევეს.

1192—1193 წწ. — ქართველთა ლაშქრობები ბარდავსა და არზრუმზე.

1193 წ. — გიორგი რუსი ილდენიზიანთა ხელშეწყობით კამბეჩანში შემოიჭრა და ქვეყნის დარბევას შეუდგა, მაგრამ მწარე დამარცხება იგემა და სამუდამოდ გადაიხვეწა.

1193/94 წ. — ქართველებმა დალაშქრეს რანი (მტკვარსა და არეზის ქვემო დინებას შორის) და განჯასთან ბრძოლაში გამარჯვება მოიპოვეს.

1195 წ. — ილდენიზიანთა სახელმწიფოში ატეხილი შინაომის შედეგად ათაბაგობა ხელთ იგდო აბუ ბაქრმა, რომლის დამარცხებულმა ძმამ, ამირ მირანმა საქართველოს სამეფო კარს სთხოვა მფარველობა. ვინაიდან ილდენიზიანთა სახელმწიფო საქართველოს ძველი მოწინააღმდეგე იყო, თამარმა ამირ მირანს დახმარება აღუთქვა და ორივე მხარე მომის თადარიგი დაიჭირა. ქართველებს სარდლობდა თამარის მეუღლე დავით სოსლანი, ილდენიზიანთა ლაშქარს — აბუ ბაქრი. გადამწყვეტი ბრძოლა მოხდა 1 ივნისს, ქ. შამქორთან და ქართველთა სრული გაძარჯვებით დავიგრვინდა. აბუ ბაქრი გაიქცა. ქართველებმა ხელთ იგდეს დიდი ნადავლი და 12000 ტყვე. ამ ბრძოლის შემდეგ ილდენიზიანთა სახელმწიფო საქართველოსათვის სერიოზულ სამხედრო მოწინააღმდეგეს აღარ წარმოადგენდა.

1196—1203 წწ. — ქართველები იბყრობენ ილდენიზიანთა საფლობელოებსა და ვასალურ პოლიტიკურ ერთეულებს ჩრდილო სომხეთში: ამბერდსა და გელაქუნს (1196 წ.), ანისს (1199 წ.), ბიჯნისს (1201 წ.), დვინს (1203 წ.).

1202 წ. — რუმის სელჩუკთა სულთანმა რუქნ ად-დინ სულეიმან-შაჰ II-მ საქართველოს ომი გამოუცხადა და მრავალრიცხოვანი არმიით არზრუმის მახლობლად ბასიანის ველზე დაბანაკდა. ქართველებმა სასწრაფოდ შეკრიბეს ლაშქარი, დავით სოსლანის სარდლობით 27 ივნისს მოულოდნელად დაეტყველნენ მტრის ბანაკს და ბრწყინვალე გამარჯვება მოიპოვეს. რუქნ ად-დინმა გაქცევით უშველა თავს.

1204 წ. — თამარ მეფემ დასავლეთ ქართული სამხედრო ფორმირებები გაგზავნა ბიზანტიის შავიზღვისპირეთის პროვინციათა დასაკავებლად. ქართველებმა აიღეს ტრაპიზონი, სინოპი, ამასტრიდა, ჰერაკლეა და სხვა ქალაქები. დაპყრობილ ტერიტორიებზე შეიქმნა საქართველოს პოლიტიკური გავლენის ქვეშ მყოფი ტრაპიზონის იმპერია.

1205 წ. — არდაველის (სამხრეთ აზერბაიჯანში) გამგებელი ადვომა დღეს თავს დაესხა ანისს, გაძარცვა ქალაქი და მისი 12000 მცხოვრები გაჟლიტა. პასუსად ქართველებმა აიღეს არდაველი და გამგებელი სიკვდილით დასაჯეს.

1205—1207 წწ. — ლაშქრობები შაჰარმენტა სახელმწიფოში: ქართველებმა მიაღწიეს მანასკერტს, შემდეგ არჭუმს (ვანის ტბასთან), მაგრამ შაჰარმენტა მუჰამედმა არზუმის ამირას დახმარებით ეს თავდასხმა მო-

იგერია (1205 წ.); ქართველებმა ხანგრძლივი ალყის შემდეგ აიღეს ყარსი (1206 წ.), რითაც, ფაქტობრივად, დაასრულეს შაჰარმენთა არეზის ჩრდილოეთით მდებარე სამფლობელოების დაპყრობა. 1206—1207 წლებში ქართველები კვლავ ლაშქრობენ არეზის სამხრეთით, ვანის ტბის მიდამოებში.

1208 წ. — შაჰარმენთა სახელმწიფოს ტერიტორია ხელთ იგდეს ეგვიპტე-სირიისა და ჩრდილო მესოპოტამიის მფლობელმა აიუბიანებმა. პასუხად ქართველები კვლავ ლაშქრობენ ვანის ტბის მიმართულებით და იკავებენ ქ. არჭუშს.

1210 წ. — ქართველებმა ალყა შემოარტყეს ქ. ხლათს, რომელიც აიუბიანთა მთავარ საყრდენს წარმოადგენდა სომხეთში, მაგრამ ქართველი სარდლის, ივანე მხარგრძელის ტყვედ ჩავარდნამ მოწინააღმდეგეთა დაზავება დააჩქარა. საქართველოს სამეფოსა და აიუბიანთა სამფლობელოებს შორის საზღვარი მდ. არეზზე დაიდო.

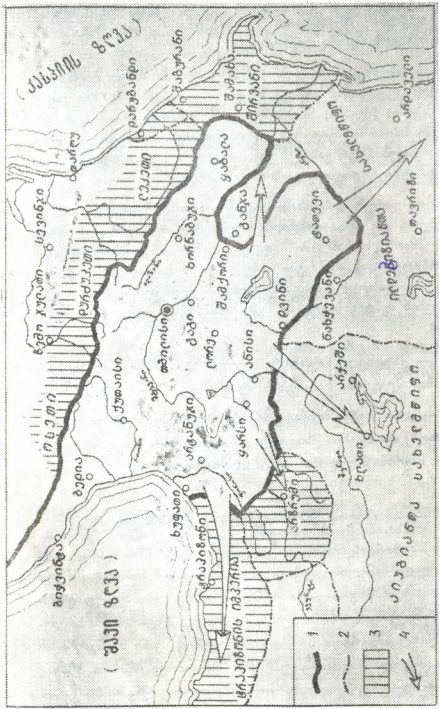
1210 წ. — ქართველებმა ამირსპასალარ ზაქარია მხარგრძელის სარდლობით წარმატებით ილაშქრეს ირანში. აიღეს აზერბაიჯანისა და სპარსული ერაყის ცნობილი ქალაქები — მარანდი, თავრიზი, უჯანი, მიანე, ზენჯანი, ყაზვინი და სხვ. მიალწიეს ქვეყნის ჩრდილო-აღმოსავლეთ პროვინციებს — ზორასანსა და გორგანს.

1212 წ. ახლოს — ფეოდალური ექსპლოატაციის წინააღმდეგ აჯანყებული მთიელების — ფხოველებისა და დიდოელების დამარცხება სამეფო ჯარების მიერ.

1214—1215 წწ. — გიორგი IV ლაშას (1213—1222) ლაშქრობები ილდენიზიანთა სამფლობელოებში: განჯის ალყა, ნახჭევანის მიმდგომი ციხეების აღება, შამქორის შემოერთება. ამავე პერიოდში ათაბაგმა უზბეგ ილდენიზიანმა დალაშქრა სომხური ხაჩენი (ახლანდ. მთიანი ყარაბაღი), რომლის მფლობელები საქართველოს ერთგულობდნენ.

1219 წ. — რომის პაპის თხოვნით, საქართველო მზადაა ჩაებას ჯვაროსნულ ომებში. იკეგმება 40-ათასიანი ჯარით სირიაში გალაშქრება.

1220 წ. — ამიერკავკასიის საზღვრებთან მოულოდნელად გამოჩნდნენ მონღოლები, რამაც მთლიანად შეცვალა საქართველოს სამეფო კარის გეგმები. მონღოლმა სარდლებმა სუბუდაი-ბაჰადურმა და ჯებენო-

საბრტყილი ტიპის რუკის ხანაში

1 — საქართველოს საზღვარი 1213 წლისათვის; 2 — სსრ-ის საზღვარი
საზღვარი; 3 — საქართველოს დამოუკიდებელი ქვეყნები და გავლენის სფერო;
4 — საქართველოს სამხედრო-პოლიტიკური აქტივობის ძირითადი მიმართულებები.

ინმა, რომლებიც თავისი მბრძანებლის, ჩინგის-ყაენის დავალებით დასავლეთის ქვეყნების ბრძოლით დაზვერვას აწარმოებდნენ, არეზი გადმოლახეს და ქართველთა 10-ათასიანი რაზმი დაამარცხეს, რის შემდეგ, კვლავ სამხრეთ აზერბაიჯანში დაბრუნდნენ.

1221 წ. — სუბუდაი და ჯებე 20-30 ათასი მეომრით კვლავ წამოვიდნენ საქართველოს წინააღმდეგ. გიორგი ლაშა მათ 60000 კაცით შეეგება მდ. საგიმის (ქეგამი) ნაპირზე. ცხარე ბრძოლაში მონღოლებმა ქართველები საფარში შეიტყუეს და დაამარცხეს. მიუხედავად ამისა, მონღოლთა სარდლებმა ვერ გაბედეს საქართველოში ღრმად შემოჭრა, გატრიალდნენ და გეზი ჩრდილო კავკასიისაკენ აიღეს.

1222 წ. — დარუბანდის გზით ამიერკავკასიაში შემოვიდა მონღოლთაგან ოტებული ყივჩაყთა ურდო, რომლის ბელადებიც მალე განჯის გამგებლის, ქუშხარას სამსახურში ჩადგნენ. ქუშხარამ (იგი ილდენიზიან ათაბაგს ემორჩილებოდა) ყივჩაყები საქართველოს საზღვრებთან დაასახლა, საიდანაც მათ ქართული მიწების რბევას მიჰყვეს ხელი, მაგრამ რამდენიმე შეტაკების შემდეგ სასტიკად იქნენ დამარცხებულნი ივანე მხარგრძელის მიერ.

1222 წ. — ქართველებმა ააოხრეს ილდენიზიანთა ქალაქი ბაილაყანი (მდებარეობდა მტკვრისა და არეზის შესაყართან, მილის ვაკეზე).

1223 წ. — სასაზღვრო მდინარე არეზზე მოხდა შეტაკება აიუბიანთა ერთ-ერთ ვასალსა და დვინის ქართველ გამგებელს შორის. ქართველები დამარცხდნენ, მაგრამ მშვიდობა ორ სახელმწიფოს შორის მალევე აღდგა.

1225 წ. — ქართველთა წარუმატებელი თავდასხმა განჯაზე.

1225 წ. — მონღოლთაგან ოტებულმა ზვარაზმშაჰმა ჯალალ აღდინმა ირანის დიდი ნაწილის გაერთიანება მოახერხა. მან ბოლო მოუღო ილდენიზიანთა სახელმწიფოსაც და 140000 კაცით საქართველოზე წამოვიდა. ზვარაზმელებმა დვინი აიღეს. გარნისთან (ერევნის აღმოსავლეთით) მოხდა სისხლისმღვრელი ბრძოლა, რომელშიც ივანე მხარგრძელის სარდლობით გამოსული ქართული ლაშქარი (სხვადასხვა ცნობით 30-დან 70 ათას მეომრამდე) სასტიკად დამარცხდა. მოკლული იქნა 4000 ქართველი.

1226 წ. — ჯალალ ად-დინი თბილისს მოადგა და 9 მარტს ადგილობრივი მაჰმადიანების დახმარებით ქალაქი აიღო. მომხდურებმა გავლიტეს მოსახლეობის დიდი ნაწილი. ხვარაზმელებმა დაიპყრეს აგრეთვე სომხეთისა და აღმოსავლეთ საქართველოს ბევრი სხვა ქალაქი და ციხე-ასეთი მძიმე მარცხი ქართველებს „დიდი თურქობის“ შემდეგ არ ენახათ. იგი გამოწვეული იყო მტრის ძალთა არასწორი შეფასებით, თავდაცვის ცუდი ორგანიზებითა და, რაც მთავარია, ქართულ სარდლობაში არსებული წინააღმდეგობებით.

1227 წ. — ქართველებმა ისარგებლეს ჯალალ ად-დინის აიუბიანებთან ომში ჩაბმით და უეცარი თავდასხმით თბილისი გაათავისუფლეს. ხვარაზმშაჰი თავისი მთავარი ძალებით კვლავ საქართველოზე წამოვიდა, ბოლნისის მახლობლად დაამარცხა 40-ათასიანი ქართული ლაშქარი და ქვეყნის მნიშვნელოვანი ნაწილი მოარბია. თბილისი ისევ ხვარაზმელთა ხელში აღმოჩნდა.

1228—1230 წწ. — ხვარაზმელთა თარეშის გავრძელება საქართველოსა და სომხეთში, ვიდრე ჯალალ ად-დინი მონღოლებმა არ დაამარცხეს და იგი ლტოლვილი მოკლული იქნა ქურთი ყაჩაღების მიერ (1231 წ.).

1228—1231 წწ. შორის — რუმის სელჩუკთა სულთანმა ალა ად-დინ ქეიყოზად I-მა სამხრეთ საქართველოში ილაშქრა და ქ. ოლთისი დაიპყრო.

1232 წ. — ალა ად-დინ ქეიყოზადის ჯარები ამირა ქამიარის სარდლობით კვლავ შემოესივნენ საქართველოს და 30-მდე ციხე დააქციეს. დედოფალი რუსუდანი (1222—1245) იძულებული გახდა სელჩუკთათვის ზავი ეთხოვა.

1235-1242 წწ. — საქართველოს დაპყრობა მონღოლთა მიერ. ქვეყნის ხელმძღვანელობამ ვერც ამჯერად მოახერხა თავდაცვის ორგანიზება. რუსუდანმა დასავლეთ საქართველოს შეაფარა თავი, დიდებულები თავ-თავის ციხეებში იყვნენ ჩაკეტილნი. სპორადული წინააღმდეგობა, ცხადია, ეფექტური არ იქნებოდა. მონღოლები შვიდი წლის განმავლობაში არბევდნენ ქვეყანას, სანამ რუსუდანი იძულებული არ გახდა ელიარებინა მათი უზენაესობა და მორჩილების ნიშნად ხარკის გაღება და დამხმარე ჯარის გამოყვანა ეკისრა.

1243 წ. — ქართველები მონაწილეობენ მონღოლი სარდლის, ბაიჯუ-ნოინის ლაშქრობაში რუმის სასულთნოს წინააღმდეგ. 26 ივნისს,

ქოსედალთან ბრძოლაში სელჩუკთა მხედრობა განადგურებული იქნა. რუსების სულთანმა ზავი ითხოვა და მონღოლთა უზენაესობა აღიარა.

1245 წ. — რუსუდან დედოფლის გარდაცვალების შემდეგ მონღოლებმა საქართველოს სამეფო რვა დუმნად (ტერიტორიული ერთეული, საიდანაც 10000 მეომარი გამოდიოდა) დაჰყვეს, რომელთა სათავეში ქართველი დიდებულები ჩააყენეს. დუმნებად დაყოფამ იარსება 1247 წლამდე, როდესაც მონღოლთა მიერ საქართველოს მეფეებად ერთდროულად იქნენ დამტკიცებულნი რუსუდანის ვაჟი დავით VI ნარინი (1247-1293) და გიორგი ლაშას ძე დავით VII ულუ (1247-1270).

1245-1256 წწ. — ქართული რაზმების მონაწილეობა მონღოლთა ლაშქრობებში ისმაილიტთა სახელმწიფოს წინააღმდეგ ჩრდილო ირანში. ისმაილიტების მთავარი ციხე — ალამუთი მონღოლებს დანებდა 1256 წლის 15 დეკემბერს.

1246 წ. ახლოს — სირიელი თურქები ვინმე ყარახანის მეთაურობით თავს ესხმიან სომხეთში, მდ. არზის სამხრეთით მდებარე ვალაშკერტსა და სურმარის, რომლებიც რამოდენიმე წლით ადრე მხარგრძელებმა წაართვეს მუსლიმ გამგებლებს. შანშე და ავაგ მხარგრძელებმა 30000 მხედრით გაილაშქრეს მომხდურთა წინააღმდეგ და გაანადგურეს ისინი ვალაშკერტის მახლობლად.

1247 წ. ახლოს — მცირე აზიელი თურქები ტაოში შემოიჭრნენ და ალყა შემოარტყეს ქ. ბანას. ტაოელთა დასახმარებლად 10000 მეომრით დაიძრა სამცხის სასაღარი ყვარყვარე ციხისჯვარელი-ჯაყელი და ფიცხელ ბრძოლაში შემუსრა მტერი. მესხებმა გაათავისუფლეს თურქთა მიერ დაპყრობილი ოლთისი და ბულათაყურის ციხე.

1247 წ. — ქართველი დიდებულების წარუმატებელი შეთქმულება მონღოლთა წინააღმდეგ. ცოტნე დადიანის გმირობა.

1254-1256 წწ. — მონღოლთა მიერ დაპყრობილი ქვეყნების აღწერა. საქართველოზე შეწერილ სხვადასხვა ვალდებულება-გადასახადებს შორის იყო სამხედრო ზეგარაც. მონღოლთა დასახმარებლად ქართველებს უნდა გამოეყვანათ 90000 მეომარი (ფაქტობრივად ნაკლები გამოყავდათ).

1258 წ. — ულუ დავითი ქართული ჯარით ბაღდადზე სალაშქროდ გაჰყვა ჰულაგუ-ყაენს, რომელიც მონღოლთა მიერ დაპყრობილი წინა აზიის ქვეყნებს განაგებდა. თებერვალში ბაღდადი იერიშით იქნა აღებული. არაბთა სახალიფოს ბოლო მოეღო.

1259 წ. — მეფე დავით ნარინი მონღოლთა წინააღმდეგ აჯანყდა. ჰულაგუ მის დასასჯელად დიდ ლაშქარს აგზავნის არღუნის სარდლობით სისხლისმღვრელი შეტაკების შემდეგ, რომელშიც ორივე მხარემ მნიშვნელოვანი ზარალი განიცადა, დავით ნარინი ქუთაისში გადავიდა და თავი ლიხთიმურეთის მეფედ გამოაცხადა. ამიერიდან დასავლეთ საქართველომ, ფაქტობრივად, დამოუკიდებლობა აღიდგინა, მაგრამ ეს იყო ქვეყნის პოლიტიკური დაშლის დასაწყისიც, ვინაიდან აღმოსავლეთ საქართველო, რომელიც ულუ დავითს დარჩა, კვლავინდებურად ილხანს (ამ ტიტულს ატარებდნენ ჰულაგუ და მისი მემკვიდრე ყაენები) ემორჩილებოდა.

1259 წ. — ქართველთა რაზმი მონაწილეობს ჰულაგუს მიერ სირიის ქალაქ ჰალეპის (აღეპო) აღებაში.

1260 წ. — ჰულაგუ-ყაენმა ულუ დავითი აღმოსავლეთ საქართველოს მხედრობით ეგვიპტელ მამლუქებთან საომრად დაიბარა. მეფე არ დაემორჩილა ილხანის განკარგულებას და აჯანყდა. ჰულაგუმ საქართველოში კვლავ არღუნი გამოგზავნა 20-ათასიანი ლაშქრით. ქართველ დიდებულთა უმრავლესობა არღუნს ეახლა. ულუ დავითთან დარჩა მხოლოდ სამცხის სპასალარი სარგის ჯაყელი 8000 მეომრით. მეწინავეთა შეტაკებაში ახალდაბასთან (1,5 ათასი მესხი 6 ათასი მონღოლის წინააღმდეგ) გამარჯვება ქართველებს დარჩათ, მაგრამ მთავარი ძალებით ბრძოლაში გორის შინდარასთან (თანამედროვე ხაშურის რაიონში) მონღოლებმა იმძლავრეს.

1261 წ. — არღუნი სამცხეში შეიჭრა, მაგრამ აჯანყებულთა მთავარი სიმაგრის — ციხისჯვარის აღება ვერ შეძლო. გარკვეული დროის შემდეგ ულუ დავითი და სარგის ჯაყელი დამორჩილდნენ ილხანს და მანაც აპატია მათ „ღალატი“, რათა ქართველებში ახალი მღელვარება არ გამოეწვია. ჰულაგუ ემზადებოდა ჩრდილოეთის მონღოლურ სახელმწიფოსთან, — ოქროს ურდოსთან, — დიდი ომისათვის.

1261 წ. ახლოს — ოქროსურდოელ მომთაბარეთა ერთ-ერთმა ბელადმა, ალათემურმა, ბრძოლით გადაიარა საქართველო და რამდენიმეჯერ დაამარცხა ჰულაგუს რაზმები და მათი მოკავშირე ქართველი ფეოდალები.

1262 წ. — ჰულაგუ-ყაენი თავისი ჯარით, რომლის შემადგენლობაში შედის ულუ დავითის მხედრობაც, კასპიისპირეთში ოქროსურდოელ მონღოლებს ეომება. ქართველებმა განსაკუთრებით გამოიჩინეს თავი შა-

ბურანის ბრძოლაში, სადაც დამარცხდა ოქროსურდოელი მხედართმთავარი ნოღაი. ამის შემდეგ ილხანის ჯარებმა დარუბანდი აიღეს და მდ. თურქიზამდე წაიწიეს.

1265 წ. — ოქროს ურდოს ყაენმა ბერქემ თავი მოუყარა მთელ თავის ძალებს, 300000 მეომრით ამიერკავკასიაში შემოიჭრა და სასტიკად მოარბია მტკვრის მარცხენა სანაპირო კასპიის ზღვიდან თბილისამდე. ამ შემოსევის შედეგად გაუკაცრიელდა ალაზნისა და იორის ქვემოწელზე მდებარე ადგილები. მოისპო ქალაქები — რუსთავი, ხორნაბუჯი და სხვ.

1266-1270 წწ. — ყოველი შემოდგომიდან გაზაფხულამდე უღუ დავითი ქართული რაზმებით დგას თეთრ წყალზე (აღსუ), ოქროსურდოელთა შესაჩერებლად აკებული სიმაგრეების დასაცავად. დიდი ჯარის ხანგრძლივად ერთ ადგილზე ბანაკად დგომა, ეპიდემიური დაავადების გავრცელების მიზეზი გახდა. მოარული სენისაგან გარდაიცვალა მეფე დავითი.

1269-1270 წწ. — საქართველოს ტერიტორიაზე მოქმედებს ილხან აბაღას წინააღმდეგ აჯანყებული მონღოლი უფლისწულის თეგუდარის ლაშქარი.

1270 წ. — აბაღამ ხორასანში დაამარცხა შუა აზიის მონღოლი მზრძანებელი — ჩალათაელი ბორაყ-ხანი. ქართველები აბაღას ძალების ავანგარდში იბრძოდნენ.

1272-1273 წწ. — თეთრი წყლის საზღვარს თავისი მხედრობით იცავს აღმოსავლეთ საქართველოს ახალი მეფე დემეტრე II (1271-1289), შემდგომში „თავდადებულად“ წოდებული.

1274 წ. ახლოს — აბაღა ყაენის 30-ათასიანი ლაშქარი შირამუნ და აღინაყ ნოინების სარდლობით ლიხთიმერეთს შეესია და ქუთაისი გაძარცვა.

1276 წ. ახლოს — შირამუნ-ნოინმა კვლავ დალაშქრა იმერეთი.

1277 წ. — ილხანის მხედრობა დამარცხდა ეგვიპტელ მამლუქებთან ბრძოლაში. მონღოლთა ლაშქარში მყოფი 3000 ქართველიდან უმრავლესობა დაიღუპა.

1278 წ. ახლოს — ქართველები მონაწილეობენ ილხანის ლაშქრობაში გილანელთა წინააღმდეგ ჩრდილო ირანში.

1280 წ. მონღოლთა ახალი დამარცხება მამლუქებთან ომში. დაიღუპა მრავალი ქართველი მეომარი.

1281 წ. — სირიაში ქ. ჰიმსთან მამლუქებმა ისევ სძლიეს მონღოლებს. გმირულად მებრძოლი დემეტრე II ძლივს გადაურჩა სიკვდილს, მაგრამ მისი 5 ათასიანი რაზმის დიდი ნაწილი განადგურდა.

1282 წ. — დემეტრე II ქართული მხედრობით მონაწილეობს მონღოლთა შორის ატეხილ შინაომში.

1282 წ. — დასავლეთ საქართველოს მეფემ, დავით ნარინმა ტრაპიზონის იმპერია დალაშქრა, მაგრამ თვით ქალაქი ტრაპიზონი ვერ აიღო.

1288 წ. — დემეტრე II მონაწილეობს ილხან არღუნ-ყაენის დარუბანდისაკენ გალაშქრებაში.

1291-1292 წწ. — უფლისწული დავით დემეტრეს ძე ქართული რაზმით მონაწილეობას იღებს მცირე აზიაში მონღოლთა წინააღმდეგ მომხდარი აჯანყების ჩახშობაში.

1292 წ. ახლოს — ჩრდილო კავკასიიდან გადმოსვეწილმა და ილხანის სამსახურში შესულმა ოსთა სამხედრო რაზმებმა გორის ციხე დაიკავეს. ქართველმა ფეოდალებმა ალყა შემოარტყეს გორს და ძლიერ შეავიწროვეს ოსები, მაგრამ მონღოლთა ჩარევამ დროებითი ზავი ჩამოაგდო დაპირისპირებულ მხარეებს შორის. გორის ციხე ამჯერად ოსებს დარჩათ.

1297-1311 წწ. — ანტიმონღოლური აჯანყება აღმოსავლეთ საქართველოში დავით VIII-ის (1293-1311) მეთაურობით. აჯანყების მთავარი ბაზა მთიულეთში იყო. ილხანის ჯარებმა, მონღოლთა ერთგული ქართველი ფეოდალების დახმარებითაც ვერ შესძლეს აჯანყების ჩახშობა. არაგვისა და თერგის ხეობებში ბრძოლების დროს მრავალი მონღოლი გაწყდა. სამხედრო მოქმედებებმა „მოაოხრეს ქართლი უბოროტესად“.

1299/1300 წ. — მონღოლთა თავდასხმა დასავლეთ საქართველოზე.

1300 წ. — სირიაში მამლუქებმა კვლავ დაამარცხეს ილხანის ჯარი და დახოცეს მრავალი მონღოლი და ქართველი.

1301 წ. — მცირე აზიელი მომთაბარე თურქები ვინმე აზატ-მოსეს მეთაურობით მოულოდნელად შემოიჭრნენ საქართველოში და ტიკად მოარბიეს ტაო.

1302 წ. — აზატ-მოსე ისევ შემოიჭრა ტაოში დიდი ჯარით (მემატიანის ცნობით მისი ლაშქარი 60000 კაცს ითვლიდა). მომთაბარეებს ნადავლის შოვნის იმედით მრავალი ბინადარი მაჰმადიანიც მოყვებოდა. ქართველები ამჯერად მომზადებულნი დაუხვდნენ მტერს. სამხრეთ-ქართული თემების ლაშქარმა (12000 მეომარი) სამცხის მთავრის, ბექა მანდატურთუხუცესის სარდლობით რამდენიმე ბრძოლაში გაანადგურა მომხდურები. თურქთა ნარჩენებმა გაქცევით უშველეს თავს.

1303 წ. — ქართული რაზმები კვლავ მონაწილეობენ მონღოლთა ლაშქრობაში მამლუქთა წინააღმდეგ.

1306 წ. — ყაენმა ოღჯაითუმ გილანში სალაშქროდ წაიყვანა მის სამსახურში დარჩენილი ქართული რაზმები და „ოვსნი გორს მსხდომნი“. გილანელებმა ძნელად გასაველ ადგილებში მედგარი ბრძოლა გაუმართეს ილხანის ჯარებს. მრავალი ქართველი დაიღუპა.

1312/13 წ. — ქართველების მონაწილეობა ოღჯაითუს მხედრობის მიერ მამლუქთა მფლობელობაში მყოფი სირიის ქ. რაჰბას გარემოცვაში.

1314 წ. ახლოს — ქართველები ილხანის ჯარებს ეხმარებიან აჯანყებული მცირე აზიელი თურქების დამორჩილებაში.

1314-1346 წწ. — გიორგი V ბრწყინვალეს მეფობა.

XIV ს-ის 20-იანი წწ. — გიორგი მეფემ სამწლიანი ბრძოლით ოსთა რაზმები განდევნა გორიდან და ქართლის სხვა ციხეებიდან.

1329 წ. — გიორგი V-მ ლიხთიმერეთის სამეფო შემოიერთა. საქართველოს სახელმწიფოებრივი მთლიანობა აღდგა.

1335 წ. — გარდაიცვალა ყაენი აბუ საიდი და დაიწყო საილხანოს სწრაფი დაშლა. ძალაუფლება სახელმწიფოში ხელთ იგდეს მონღოლური სამხედრო-ნომადური არისტოკრატიის წარმომადგენლებმა — ჩიბანიანებმა, ჯალაირებმა და სხვ. გიორგი V-მ ისარგებლა შექმნილი სიტუაციით, საქართველოდან გააძევა მონღოლთა რაზმები და ქვეყანას ფაქტობრივი დამოუკიდებლობა დაუბრუნა.

1338 წ. — საქართველოში ილაშქრა აზერბაიჯანის გამგებელმა პასან მცირე ჩოზანიანმა.

1341 წ. — ქართველთა სამხედრო დახმარებით ტრაპიზონში გა-
მეფდა იმპერატორ ალექსი II-ის ქალიშვილი ანა-სუტლუ.

1342 წ. — პასან მცირეს აუჯანყდა საკუთარი ძმა მელიქ-აშრაფი.
მათ შორის სამხედრო მოქმედებები საქართველოსაც შეეხო.

1358 წ. — არაბული ერაყის მფლობელმა უეეის ჯალაირმა აზერ-
ბაიჯანი დაიპყრო. მის ხელთ აღმოჩნდა ილხანთა ყოფილი სამფლობე-
ლოების ცენტრალური ნაწილი. ჯალაირთა უზენაესობა აღიარეს ამიერ-
კავკასიის გამგებლებმაც.

1360-1399 წწ. — ბაგრატ V დიდის მეფობა.

1361 წ. — ბაგრატ V-ს განუდგა სვანეთის საერისთავო. მეფემ
დიდი ლაშქარი შეჰყარა და სამი მხრიდან შეუსია მეამბოხეებს, დაიმორ-
ჩილა სვანეთი და შეიპყრო მისი ერისთავი ვარდანის ძე.

1361 წ. — სვანეთის კამპანია ახალდასრულებული იყო, როდესაც
ცნობა მოვიდა სამცხეში თურქების შემოჭრის შესახებ. ბაგრატი 12000
რჩეული მხედრით მსწრაფლ დაიძრა სამხრეთისაკენ, გადალახა ფერსა-
თის ქედი და მიეწია ალაფით დატვირთულ თურქებს, რომლებიც უკვე
არეზის გაღმა გასულიყვნენ და თავი სამშვიდობოს ეგონათ. ქართვე-
ლებმა მტერი გაანადგურეს.

სავარაუდოა, რომ თავდამსმელები იყვნენ სომხეთსა და მესოპო-
ტამიაში მომთაბარე შავბატკნიანი ან თეთრბატკნიანი თურქმანები. (აღ-
ნიშნულ გაერთიანებათა სახელები წარმოდგება მათი დროშებიდან, რომ-
ლებზეც, შესაბამისად, შავი ან თეთრი ბატკანი იყო გამოსახული).

1370 წ. — მავერანაჰრში (შუა აზიის ნაწილია) გაბატონდა გათურ-
ქებული მონღოლი თემურ-ლენგი და დაიწყო დაპყრობითი ომები, რომ-
ლებიც მის სიკვდილამდე (1405 წ.) გრძელდებოდნენ და მოიცვეს მთე-
ლი შუა და წინა აზია, კავკასია, ჩრდილო ინდოეთი და აღმოსავლეთ
ევროპა.

1373 წ. — საქართველოს შემოესივნენ თურქები „ბაედარის ძის ხო-
სიას“ მეთაურობით. ქართველები ომში დამარცხდნენ. ბრძოლაში დაეცა
„პროვინციის მეფე“ გიორგი ალასტანელი (ჩვენი აზრით, ბაედარის ძე

ხოსია უნდა იყოს სულთან უვეის ჯალაირის ერთ-ერთი ამირა, შავბატ-
კნიანთა ტომების წინამძღოლი ბაირამ-ხოჯა).

1386 წ. — თემურ-ლენგის პირველი შემოსევა საქართველოში. სასტიკი ბრძოლა თბილისისათვის. დიდი ზარალის ფასად თემურმა 21 ნოემბერს ქალაქი აიღო და ბაგრატ V დაატყვევა.

1386/87 წ. — ყარაბაღში გამოსაზამთრებლად დაბანაკებულ თემურთან მყოფმა ბაგრატ V-მ მოჩვენებით ისლამი მიიღო და თემურმა იგი 12000 ჩალათაელი მეომრის თანხლებით საქართველოში გამოუშვა. სამშობლოში დაბრუნებულმა მეფემ თავისი ვაჟის, გიორგის დახმარებით თემურის მეომრები ამოწყვიტა.

1387 წ. — განრისხებული თემურ-ლენგი გაზაფხულზე საქართველოში შემოიჭრა და ქვეყნის აოხრება დაიწყო, მაგრამ მალე უკან გაბრუნდა, რადგან ცნობა მიიღო ამიერკავკასიაში დარუბანდის მხრიდან მისი მტრის, ოქროსურდოელი თოღთამიშ-ხანის შემოჭრის შესახებ.

1393-1407 წწ. — გიორგი VII-ს მეფობა.

1394 წ. — თემურ-ლენგი მტკვრის სათავეში, კოლას მინდორზე დაბანაკდა, ოთხი სარდალი სამცხის ასაოხრებლად გაგზავნა, შემდეგ კი თვითონაც აიყარა და თრიალეთით არაგვის ხეობაში შეიჭრა. სასტიკ ბრძოლებში ორივე მხრიდან დიდძალი ხალხი გაწყდა, მაგრამ თემურმა ვერ მოახერხა დარიალის ხელში ჩაგდება, რაც ამ ლაშქრობის მთავარი მიზანი იყო, და უკან დაიხია.

1398 წ. — თემურის ინდოეთში ლაშქრობის დროს გიორგი VII-მ ნახჭევანთან დატოვებულ თემურის რაზმებს დაარტყა, გაფანტა ისინი და ბლოკადისგან იხსნა აღინჯას ციხე, რომელშიც მისი მოკავშირე, უფლისწული თაჰერ ჯალაირი იყო ჩაკეტილი.

1399 წ. — თოვლიან ზამთარში თემურ-ლენგი კახეთ-ჰერეთში შემოიჭრა და ერთი თვის განმავლობაში აოხრებდა ამ მხარეს. სპარსელი ისტორიკოსის ცნობით, უხვად დაღვრილი სისხლისაგან მიწაზე თოვლი ლალისფერი გახდა. ეს იყო ჩვენს ქვეყანაში სამარყანდელი მბრძანებლის მეოთხე შემოსევა.

1400 წ. — მესუთე შემოსევა, კიდევ უფრო მასშტაბური: მას შემდეგ რაც გიორგი VII-მ მორჩილებაზე უარი განაცხადა, თემური უზარ-

მაზარი არმიით წამოვიდა საქართველოზე. დაამარცხა ქართული ლაშქარი, იერიშით აიღო კთბილისი და მთელი შვიდი თვის განმავლობაში ველური ენერგიით აოხრებდა ქვეყანას — დაარბია ქართლი, გადავიდა სამცხეთში, მოუბრუნდა არაგვის ხეობას და იქიდან კოლას გავლით ტომდელ ჩააღწია. ამ ლაშქრობის შედეგად ჩალათაელებმა 60000 ტყვე წაიყვანეს საქართველოდან.

1400 წ. — თემურის წასვლის შემდეგ გიორგი VII-მ ლიხაველ დვალეზზე გაილაშქრა და ჩაახშო მათი ანტიფეოდალური აჯანყება.

1402 წ. — თემურმა დაარღვია ქართველებთან დადებული ზავი: ბრძოლით აიღო თორთუმის ციხე, მისი მცველები გაჟლიტა, ხოლო ციხესიმაგრე ძირფესვიანად დაანგრია. ეს იყო მეექვსე შემოსევა.

1403 წ. — თემურ-ლენგი მეშვიდეჯერ მოვიდა საქართველოში, რბევა-თარეშით გადაიარა ქართლი (ამასთან ისტორიკოსები საგანგებოდ აღნიშნავენ ჩალათაელთა მიერ ბირთვისის ძლიერი ციხის აღებას) და იმერეთში შეიჭრა, სადაც შეიდასამდე დასახლებული პუნქტი მოსპო. ქართველები მტერს ყველგან მედგარ წინააღმდეგობას უწევდნენ, მსხვერპლი აურაცხელი იყო, ომს ბოლო არ უჩანდა. თემური დარწმუნდა, რომ საქართველეს იგი ვერ დაიპყრობდა, ქართველებიც სისხლისაგან იყვნენ დაცლილნი. ამიტომ, მოწინააღმდეგეებს შორის დაიღო ზავი, რომლის პირობითაც გიორგი VII-მ ფორმალურად აღიარა თემურ-ლენგის უზენაესობა.

1405 წ. — თემურ-ლენგის სიკვდილის შემდეგ გიორგი VII არბეჯს ნახჭევანის, ვანჯის, ანისისა და არზრუმის სანახებს. თემურის შვილიშვილმა მირზა ომარმა 15-ათასიანი ლაშქარი დაძრა ქართველების წინააღმდეგ, მაგრამ მეფე გიორგი 5000 მეომრით მოულოდნელად თავს დაესხა თემურიანთა ბანაკს და გამარჯვება მოიპოვა. ბრძოლა მოხდა ალათალის მთებში, სადაც ადრე ილხანების საზაფხულო სადგომი იყო.

1407 წ. — იზრდება შავბატკნიანი თურქმანების ძლიერება. მათთან ბრძოლაში ქართველებმა მძიმე მარცხი განიცადეს. გიორგი VII ბრძოლის ველზე დაეცა.

1412 წ. — საქართველოს მეფე კონსტანტინე I (1407-1412) 2000 მეომრით დაიძრა შირვანშაჰ იბრაჰიმის დასახმარებლად, რომელსაც შავბატკნიანთა ბელადი ყარა-იუსუფი ემუქრებოდა. მტკვართან ბრძოლაში მოკავშირეები დამარცხდნენ. შირვანშაჰი თავისი ამალითა და მე-

ფე კონსტანტინე 300 ქართველით ტყვედ ჩავარდა. თურქმანებმა ქართველი ტყვეები ამოხოცეს.

1412-1442 წწ. — ალექსანდრე I დიდის მეფობა.

1412 წ. — ოდიშის მთავარმა მამია დადიანმა აფხაზეთს გაილაშქრა, მაგრამ ბრძოლაში დამარცხდა და მოკლული იქნა.

1414 წ. — ალექსანდრე I ჯარით ლიხთიმერეთში გადავიდა და თვითნებურად მოქმედი მთავრები დაიმორჩილა.

1414/15 წ. — მეფე კონსტანტინე შეება გამღვარ ივანე სამცხის ათაბაგს, დაამარცხა იგი და საათაბაგოს ციხეები დაიკავა.

1416 წ. — ყარა-იუსუფ შავბატკნიანი სამცხეში შემოიჭრა და ახალციხე დაარბია.

1429-1437 წწ. — შავბატკნიანთა სახელმწიფო დალაშქრა თემურ-ლენგის ძემ, სულთანმა შაჰრუხმა. მისი წასვლის შემდეგ ყარა-იუსუფის შეილებს შორის ატყდა შინაომი. შექმნილი სიტუაციით სარგებლობს ალექსანდრე I და ააქტიურებს საგარეო პოლიტიკას.

1431 წ. — მეფე ალექსანდრემ ლორეს ციხე წაართვა თურქმანებს.

1434 წ. — ალექსანდრემ საქართველოს შემოუერთა სომხური პროვინცია სივნიეთი (სიუნიკი).

1437 წ. — ალექსანდრე I-მა ყარაბაღი მოარბია.

1440 წ. — შავბატკნიანთა სახელმწიფო კვლავ გაძლიერდა. მისი მბრძანებელი ჯაჰანშაჰი საქართველოში შემოიჭრა, აიღო სამშვილდე და თბილისი, სასტიკად გაუსწორდა მოსახლეობას. ამ ლაშქრობაში მონაწილეობას იღებდა აგრეთვე არდაველის შეიხი იბრაჰიმ სეფიანი.

1444 წ. — ჯაჰანშაჰმა დალაშქრა ახალციხე.

1447 წ. — შინაომი სამცხეში. ათაბაგი ალბულა დაამარცხა და განდევნა მისმა ძმისწულმა ყვარყვარემ. მეფე გიორგი VIII (1446-1476) ჯარით სამცხეში ჩავიდა, ყვარყვარე გადააყენა და ტახტი ისევ ალბულას დაუბრუნა.

1451 წ. ახლოს — თურქ-ოსმალების ფლოტმა (50 კატარა) საქართველოს სანაპიროზე დესანტი გადმოსხა და ქ. ცხუმი მოარბია. გიორგი მეფემ გაილაშქრა მტრის წინააღმდეგ, მაგრამ ველარ ჩაუსწრო.

1453 წ. — ოსმალთა სულთანმა მეჰმედ II-მ ბრძოლით აიღო კონსტანტინოპოლი და ბოლო მოუღო ბიზანტიის იმპერიას. საქართველოს ფაქტობრივად, გადაეკეტა ქრისტიანულ ევროპასთან დამაკავშირებელი გზა.

1456 წ. — ქართლი ააოხრა თეთრბატკნიანთა თურქმანული გაერთიანების წინამძღოლმა უზუნ-ჰასანმა.

1459-1461 წწ. — საქართველოს მეფე-მთავრების მიმოწერა დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოთა მეთაურებთან ოსმალეთის წინააღმდეგ ერთობლივი სამხედრო მოქმედებების დაწყების შესახებ, კონსტანტინოპოლის განთავისუფლების მიზნით. გიორგი VIII და მისი ვასალები (სამცხის ათაბაგი, ოდიშისა და აფხაზეთის მთავრები) საერთო ჯამში 70 ათასზე მეტი მეომრის გამოყვანას კისრულობდნენ. მათთან კავშირში იმყოფებოდა ტრაპიზონის იმპერატორი დავითი 20000 კაცითა და 30 ხომალდით და სამი მაჰმადიანი მფლობელი (მათ შორის უზუნ-ჰასანიც). მაგრამ კოალიცია ვერ ჩამოყალიბდა. დასავლეთის სახელმწიფოები დაინტერესებულნი არ იყვნენ ოსმალებთან ძნელი ომის დაწყებით და თვით აღმოსავლელ მოკავშირეებს შორისაც არ იყო რეალური ერთობა.

1461 წ. — ოსმალებმა ტრაპიზონის იმპერია დაიპყრეს.

1462-1463 წწ. — გიორგი VIII-ს აუჯანყდნენ ძლიერი ვასალები — იმერეთის ერისთავი ბაგრატი და ყვარყვარე ათაბაგი, რომელსაც უზუნ-ჰასანი უმაგრებდა ზურგს. ჩიხორის ბრძოლაში (1463 წ.) ბაგრატმა მეფის ლაშქარი დაამარცხა.

1464 წ. ახლოს — ყვარყვარე ათაბაგმა კახაბერ გურიელს აჭარა და ქანეთი დაუთმო და სამაგიეროდ მისი ლაშქარი გამოიყენა სამხრეთ საქართველოს საერისთავოების დასამორჩილებლად.

1465 წ. — გიორგი VIII ყვარყვარეს წინააღმდეგ გაემართა, მაგრამ ათაბაგმა ფარაენის ტბასთან უეცარი თავდასხმით მეფე ტყვედ ჩაიგდო.

1466 წ. — შექმნილი სიტუაციით ისარგებლა ბაგრატ ერისთავმა, ქართლი დაიკავა და საქართველოს მეფედ გამოაცხადა თავი (ბაგრატ VI, 1466-1478), თუმცა, ფაქტობრივად, მას მხოლოდ ქართლი, იმერეთი, რაჭა-ლეჩხუმი და სვანეთი ეკუთვნოდა. ტყვეობიდან განთავი-

სუფლებული გიორგი VIII იძულებული გახდა კახეთს დასჯერებოდა. რითიც დასაბამი მიეცა კახეთის ცალკე სამეფოდ გამოყოფას.

1467-1468 წწ. — უზუნ-პასანმა გაანადგურა და დაიპყრო შავბატკნიანთა სახელმწიფო. ამის შემდეგ თეთრბატკნიანთა სამფლობელოები მოიცავდნენ აზერბაიჯანს, სომხეთს, ყარაბაღს, მესოპოტამიას, არაბულ ერასსა და ირანის დიდ ნაწილს.

1472-1474 წწ. — უზუნ-პასანი ოსმალებს ეომება. თეთრბატკნიანთა ლაშქარში ქართველებიც არიან.

1473 წ. — უზუნ-პასანი საქართველოს შემოესია და დიდი ნადავლით დაბრუნდა თავრიზში.

1477 წ. — დადიანი და გურიელი განუდგნენ ბაგრატ VI-ს, გადაიბირეს აფხაზებიც. ბაგრატმა დასავლეთში ილაშქრა, ცხენისწყალთან ბრძოლაში დაამარცხა მთაერები და აიძულა დამორჩილებოდნენ მის ხელისუფლებას.

1477 წ. — ბაგრატ VI კიდევ ლიხს იქით იმყოფებოდა, როდესაც ქართლში უეცრად შემოიჭრა უზუნ-პასანი. ფადიშაჰის ლაშქარი 20-24 ათას ცხენოსანსა და 11 ათას ქვეითს ითვლიდა. თურქმანებმა ვერ აიღეს ორბეთის ციხე, მაგრამ უბრძოლველად დაიკავეს თბილისი და გორი. ბაგრატ მეფემ შინააშლილობის გამო ვერ მოახერხა წინააღმდეგობის გაწევა და უზუნ-პასანს დაუხავდა ხარკის გადახდის პირობით. ფადიშაჰმა საქართველოდან 6000 ტყვე წაასხა, თბილისში კი თავისი გარნიზონი დატოვა.

1478 წ. — უზუნ-პასანის გარდაცვალების შემდეგ ბაგრატმა თბილისი დაიბრუნა. ქართლის საზღვრებში ჩამომდგარი მომთაბარე ტომები თავადმა ბარათაშვილებმა დაარბიეს.

1478-1479 წწ. — გარდაიცვალა ბაგრატ VI. მისმა შვილმა ალექსანდრემ ვერ შეძლო ტახტის შენარჩუნება. ქართლსა და იმერეთში გამეფდა ალექსანდრე დიდის შვილიშვილი კონსტანტინე II (1478-1505). ალექსანდრე ბაგრატის ძე რაჭა-ლეჩხუმში გამაგრდა.

1479 წ. — მესხებმა მოიგერიეს თურქების თავდასხმა.

1481 წ. — კონსტანტინე II-მ ვამიყ დადიანის დახმარებით სამცხე-საათაბაგოში ილაშქრა და მტკვრის აღმოსავლეთით მდებარე ტერიტორიები დაიპყრო.

1482 წ. — გარდაიცვალა ვამიყ-დადიანი და დასავლეთ საქართველოში კვლავ არეულობა დაიწყო. ამითი ისარგებლა სამცხის ათაბაგმა და მეფის მიერ წართმეული მიწები უკან დაიბრუნა.

1483 წ. — სოფ. არადეთთან (მდ. ფრონეს ნაპირზე) ყვარყვარე ათაბაგმა დაამარცხა ქართლელი ფეოდალები.

1484 წ. — არადეთის ბრძოლის შემდეგ ქართლის დასუსტებით ისარგებლა ალექსანდრე ბაგრატიის ძემ, ქუთაისი დაიკავა და მეფედ ეკურთხა (ალექსანდრე II, 1484-1510). ასე მიეცა დასაბამი იმერეთის სამეფოს ჩამოყალიბებას.

საქართველოს სამეფოს დაშლა XV ს-ის მიორამ ნახმმარში
1 — საქართველოს სამეფოს საზღვარი XV ს-ის შუა ხანებში; 2 — საქართველოს სამეფოს დაშლის შედეგად ჩამოყალიბებული სახელმწიფოების საზღვრები; 3 — იმერეთის სამეფოში შემავალი ვასალური სამთავროების საზღვრები.

1486 წ. — თეთრბატკნიანთა სულთანმა იაყუბ-ფადიშაჰმა სამცხეში ილაშქრა, მძიმე ბრძოლით აიღო და გადაწვა ახალციხე, დაარბია ახალქალაქი და აწყური. თურქმანთა ერთი რაზმი ქვემო ქართლში შემოიჭრა, მაგრამ ბარათაშვილებმა გაწყვიტეს მომხდურნი.

1487 წ. — კონსტანტინე II-მ იმერეთს გაილაშქრა და ლიპარიტ დადიანის დახმარებით ალექსანდრე II-ს ქუთაისი წაართვა. იმერეთში ფემ კვლავ მთას შეაფარა თავი.

1487 წ. — იაყუბ-ფადიშაჰის სარდალი ხალილ-ბეგი ქართლის საზღვარზე ციხეებს აშენებს. პერმანენტული შეტაკებები ქართველებსა და თურქმანებს შორის.

1488 წ. — ქართლში შემოიჭრა იაყუბ-ფადიშაჰის ლაშქარი: მტერმა ზარბაზნებით დააზიანა და აიღო კოჯურის ციხე; მძიმე ბრძოლა თბილისისათვის. ქვემო ქართლში თურქმანთა დიდი რაზმის განადგურების შემდეგ, თბილისთან მდგარი ყაენის მხედრობა აიყარა და უკან გაბრუნდა.

1489 წ. — ქართლში თეთრბატკნიანთა შემოსევით ისარგებლა ალექსანდრე II-მ და კვლავ დაეუფლა იმერეთის ტახტს.

1489 წ. — თურქმანთა თავდასხმა სამცხეზე.

1490 წ. — ქართლის მეფე კონსტანტინე II თავის წარჩინებულთა რჩევით შეურიგდა საქართველოს პოლიტიკური დაშლის ფაქტს და ფორმალურად აღიარა კახეთის და იმერეთის სამეფოებისა და სამცხის სამთავროს დამოუკიდებლობა.